

srca . . . Predno so se po pravilu začeli ljudje razhajati, odšla sta iz cerkve. Hitim venkaj.

Na nizkem zideu, ki je oklepal cerkev, sedel je slepec, moleč polglasno. Poleg njega je stal Kulič bos, razcapan.

»Gospod Kulič«, vzkliknem.

Prestrašen me pogleda. Ne spozna me več. Povem mu svoje ime. Pomišlja se nekoliko, potem pa reče slepcu:

»Matej, ali se še spominjaš onega gospoda, ki naju je enkrat v S. obiskal?«

Molčé odkimlje Ščuka.

»Vidite, gospod, kakšen revež je sedaj! Ali ste čuli, kaj se je bilo dogo-

dilo? . . . Moj Bog, kdo bi bil kaj takega pričakoval! — Prav kakor z otrokom moram sedaj ž njim ravnati«, govori mi Kulič tihim glasom . . . »A kaj gledate? . . . Ker sem bos? No, imel sem čevlje; dala mi jih je bila dobra duša . . ., a danes zjutraj sva šla čez brod. Držal jih je. Vidite, in prav sredi vode jih je spustil. Kaj sem hotel . . . Odnoslo jih je . . .«

Iz cerkve so se zagnali ljudje ter me odtirali od njega. Iz dalje sem še nekoliko časa gledal, kako je, držeč klobuk v roki, moledoval za krajcarje . . . Stožilo se mi je . . .

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

I.

Pomlad je prišla v deželo. Vsa narava se je oblekla v novo, zeleno oblačilo, posejano s pisanimi cvetkami. Prvi majnikovi dnevi so se vrstili v vsej krasoti. Zarko solnce je raz vedro nebo ogrevalo zemljo in topli jug je šumel po drevju, ki je prav sedaj najlepše cvetlo. Ljudje in živali — kratka: vse se je veselilo divne Vesne, ki je vzbudila in pomladila vso naravo.

Gori na Samovcu je baš pomladi najprijetnejše. Zjutraj jih dramti solnce že, ko imajo spodaj v dolini še meglo, zvečer pa jih zopet s poslednjimi žarki poljublja, predno se skrije za košati Mokrec.

Na Samovcu kaže vse, da tu biva trden gospodar. Hiša z drugim poslopjem vred je lepa in prostorna. Okoli

poslopja je velik vrt, poln najlepšega drevja; na spodnji strani vrta so njive, na gornjo stran, tje do gozda, pa so travniki. Pravijo, da ima Samovčan toliko sveta, kakor trije drugi skupaj. Pa tudi živine ima dosti ter prašičev; — kônj pa neče imeti Samovčan, dasi bi jih lahko redil. Pravi, da je sama baharija, voziti se s konji, češ, ako je človek zdrav, gre lahko peš, kamor hoče, ako je pa bolan, pa tako nikamor ne sme hoditi.

Samovčan je možak stare korenine, kakoršni bolj in bolj izginjajo v naših krajih. Rasti je visoke in krepke. Dasi je dokaj prileten — nosi jih že šestdeset —, hodi vedno ravno kot šiba. Lasje so mu že po malem začeli siveti, in odkar je po zimi prestal hudo pljučnico, izpadajo mu tudi močno, posebno

na temenu. Vêde se ponosno, a ne prevzetno in bahasto, ako tudi bi se lahko, ker ni brez cvenka. Ljudje ga čislajo, ker Samovčan rad pomaga znanecem, ako so v sili. Kadar pride v pravo družbo, dá še celó za vino; zato pa ni potratljiv in zapravljiv, ampak vsak krajcar dvakrat, trikrat obrne, predno ga izdá. Do svojih delavcev je natančen in celó oster, ako mu ne delajo in ravnajo po volji; plačuje pa jih dobro, da se ne morejo pritožiti.

Ljudje pravijo, da Samovčan ni napačen človek, samo žena potoži časih Pečarici, da je grozno svojeglašen, da se to, kar on hoče, mora zgoditi, naj se dela, kakor se hoče. Sosebno od bolezni sèm ga je težko pregovoriti, in tako je prišlo okoli sv. Jurija, da so se na Samovcu tri dni grdo gledali samo zato, ker je rekla Samovčanka, da je sv. Jurij umoril zmaja, a Samovčan je trdil, da je ubil le kačo. Samovčanka nikakor ni mogla verjeti, da bi bila to kača, kar je v oltarju v Št. Jurju. Sv. Jurij sedi na konju in zabada sulico v neko zeleno žival, ki ima peroti in tri glave. Kolikor je pa ona kač videla na Samovcu — in tam jih je dosti —, ni bila nobena tej podobna, zato ni mogla verjeti, da bi bil sveti Jurij umoril kačo.

Gotovo bi se bili na Samovcu še dalj časa pisano gledali, da se ni zgodilo nekaj važnega.

Samovčan je gnal voli na semenj v Ribnico, kjer jih je prodal prav dobro. Nazaj gredočega dohiti Borovščak iz Brloga z vozom ter ga povabi na voz, ker ga je dobro poznal.

»Bodem pa prisedel, bodem vsaj prej doma!« reče Samovčan in se skobaca na koleselj. Poznala sta se možakarja dobro, zakaj mnogokrat sta bila že skupaj na semnju, ali v sodišču, in

tako še marsikje, da sta si bila dobra znanca.

»Ali si kaj dobro prodal, Samovčan?« vpraša Borovščak.

»E — kaj, dobro? Človek dandanašnji ne more dobro prodati. Premalo denarja je med ljudmi, zato ne more in neče nikdo kupovati. Ko bi ne bilo »Pajerca«, tudi jaz bi ne bil mogel prodati svojih voličkov.«

»Ti — kaj praviš, kam pač to pride, če ne bo imela nobena reč, ki jo imamo na prodaj, nič cene, obleka in posli so pa dan za dnem dražji?«

»Veš kaj, jaz pravim, da pridemo vsi na nič, da čez nekaj let bodemo sami berači. Jaz na leto komaj toliko pridobim, da plačam posle in pa nenasitno davkarijo. Ne vem, kako bi bilo z mano, ako bi ne bil v boljših časih ničesar prihranil.«

»E, kaj ti! Ti plačaš posle in davke, pa si prost; jaz sem pa drugače v kleščah. Otrók imam dosti, in vsem je treba jedi in obleke, in mlajša dva fanta sta še sedaj v šolah, kar me silno denarja stane.«

»Bodeš pa imel gospoda.«

»E — gospoda? No, lahko bodeta gospoda, ako bodeta hotela dobro!«

»Potlej ti pa pomoreta!«

»Kaj? — da bi pomagala? Le gledi, kateri pomaga očetu, kar jih je iz naših krajev v dobrih službah! Morda Borovščakov, Čičev ali Cerejčan? Prav nobeden se nič ne zmeni za dom, četudi je povsod potreba. Prej, dokler so hodili v šolo, obetali so pač vse, in stariši so šteli, dokler so imeli: sedaj pa jim vračajo z nehvaležnostjo. Moja dva ne bodeta delala nič drugače.«

»Nič se ne boj, — saj tebi ne bode treba denarja.«

»E, treba, treba! Gledi, vsakemu bode treba šteti doto, otrók je pa dosti. Saj

veš, da se dandanes nihče ne more možiti ali ženiti brez denarja«.

»Ne bo take sile ne, saj ne bodeš dal vseh hkrati od hiše. In potem napraviš že tako, da ne bodeš štel takoj dote«.

»Veš kaj, Samovčan, kako ti je že ime, da te bodem klical po imenu?«

»Za Antona so me krstili«.

»Jaz sem pa Jože. Veš kaj, Anton, jaz vem, da bi tudi ti takega zeta po strani gledal, ki bi prišel k tvoji hiši s praznima rokama«.

»Seveda, brez okroglega ne bode smel biti, da ne bodo ljudje rekli, da je Samovčan moral berača vzeti, ker se kak boljši ni hotel priženiti na Samovec«.

»Vidiš, prav praviš, Anton, denar mora biti, brez denarja ni dandanes kmet nič, in če zet ne prinese sabo denarja k hiši, na domu si ga tudi ne pridobi; saj vidiš, da si ga tudi pridobiti ne zna tak človek, ki še sam ni imel denarja«.

»Saj res, Jože, denar mora biti, sicer ni nič.«

»Denar, denar, ta stori moža dandanes; kdo se za kaj drugega zmeni! — Ti, ki sva se že tako-le nekako o zeti h zmenila, povej mi pa še, katerega si si kaj izbral za zeta. Saj bodeš jemal zeta — ne?«

»Seveda ga bodem jemal, saj ga moram vzeti, ker mi je sin umrl, Bog mu daj nebesa! Izbral si pa, da ti naravnost povem, nisem še nobenega«.

»Še nobenega si nisi izbral? Ali še ne izročiš svojega gospodarstva?«

»Sedaj še ne nameravam dati gospodarstva iz rok. — Ako bi se pa kak priden in dober človek dobil, ki bi hotel priti na Samovec, ne branil bi se tudi jaz ne dati gospodarstva iz rok«.

»Ali se ti že kaj ponujajo za zete? Kaj bi skrival? Kar naravnost povej, saj je že vse jedno!«

»Še prav nobeden se mi ni ponujal, da ti odkritosrčno povem«.

»Pa izbranega imaš vendar že!«

»Prav nobenega«.

»Ima ga pa deklet«.

»Dekle? Anica? Anica, da ima katerega izbranega? Tega pa ne vem. Pa kaj? Katerega bi pa hotela imeti, saj ni nobenega takega; skoro bi rekel, da tudi Anica nima nobenega izbranega«.

»No, katerega pa misliš — takole kaj, ki bi bil po tvoji volji?«

»E, veš kaj, da nobenega takega ne poznam; veš, kar je tam okoli nas mlajših, vsi so nekako izprijeni!«

»Ti, Anton, jaz pa poznam takega, ki bode imel denar in je tudi priden«.

»Ti ga poznaš?«

»Da! jaz ga poznam, in ako hočeš, pripeljem ga tudi gori na Samovec, da ga bodeta videla z dekletom«.

»Katerega pa misliš?«

»Bodeš ga že videl, ko prideva k vam gori!«

»Pa mi vsejedno prej povej, da vsaj doma lahko povem ženi in hčeri!«

Borovščak se malo odkašlja, potem pa nekako boječe reče: »Moj sin Dominko bi gotovo rad šel na Samovec«.

»Tvoj sin — Dominko?« začudi se Samovčan.

»Da, moj sin Dominko je tisti, ki pride na Samovec, ako hočeta ti in tvoja hči«.

Oba sta molčala.

Sivec je počasi kinkal z vozom.

Borovščak ga ni priganjal z bičem — in ni težko uganiti, zakaj ne. »Čim dalje sva skupaj, tem več se bodeva pomenila«, mislil si je Borovščak v svoji premeteni butici; »in, če Bog dá in moj patron, omehčam ga, da bode

pustil do sebe ter se dal pregovoriti, da vzame mojega sina za zeta«.

Samovčan je mislil, mislil in mislil, in v zamišljenosti ni slišal nič, ni videl nič, da je še celó na Virju pozabil z voza skočiti, da bi šel po bližnici čez goro domov. Borovščak ga ni hotel opozoriti, da bi se v sredi važnega govora ne ločila.

Ko sta bila že onkraj Luknje in je ostalo Virje precěj poti za njima, reče Borovščak: »No, kako bode, Anton?«

»Kako bode? — kar pridita, kadar hočeta, pa se zmenimo do dobra«.

Ko zagleda sedaj Samovčan na desni ceste znamenje, spomni se, da se je predaleč vozil. »Oj ti šent, ti, kaj pa sedaj? Pozabil sem z voza stopiti, da bi šel po bližnici mimo Grmade domov«.

»E, ni taka nesreča, ne; potegnem te pa jaz dalje, da ne boš mudil«.

Samovčan se je udal in Borovščak je švrknil po sivcu, da je hitreje vzdigoval kopita.

»Ti, Anton, kako pa, če ima dekle kakšnega drugega?«

»To naj tebe nič ne skrbi«.

»Veš, saj me ne skrbi, jaz samo tako pravim, da bi bilo to-le malo nerodno«.

»E, kaj bode nerodno!«

»Veš, ako ima dekle drugega rada, branila se bode vzeti mojega Dominka«.

»Jaz ti rečem, da te naj nič ne skrbi; ako jaz rečem svoji Anki, da mora tega in tega vzeti, mora ga, tudi, če bi bilo vse narobe«.

»Kaj pa mati?«

»Mati se ne bode prav nič ustavljal«.

»Ko bi bilo pa vendar kaj?«

»Ti, Jože, čakaj, da te jaz nekaj vprašam. Ti, ali si že kdaj slišal, da je Samovčan dano besedo snedel?«

»Ne, tega pa ne, kaj takega pa še nisem slišal«.

»Jaz tudi mislim, da nisi, in ti še rečem, da nikdar nič takega slišal ne bodeš. Ako ti jaz rečem, da pridita s fantom pogledat, pridita, in kakor se bomo zmenili, tako bode, ako tudi ne bode vse ‚po dlaki‘ dekletu ali pa moji ženi. Veš, na Samovcu sem jaz gospodar«.

»Tako je prav, Anton, kakor ti rečeš, tako se mora na Samovcu zgoditi. Bodeva pa prišla s fantom, ako si zadovoljen«.

»Kar sem rekel, rekel sem; pridita in zmenili se bomo«.

Nekakšno veselje je občutil Borovščak po vsem životu.

»Ti, malo hitreje poženi to leno mrho, da mi ne bode treba prav po noči hoditi skozi gozd«.

Borovščak je zavihtel bič in je prismodil konja čez rebra, da je vzdiral po klanecu.

»Imaš kaj dobre sosede?« vpraša Borovščak.

»No, sósedje so dobri, samo da so precej oddaljeni, pa saj so menda samo zato dobri, ker nismo ravno preveč skupaj«.

»O saj vem, da ravno zato, in pokojni Čič — Bog mu daj nebesa, saj si ga poznal — dejal je vedno: »Čim dalje je sosed od tebe, tem večja prijatelja sta si«.

»Res je to! S Pečarjem sva si prav na roko, tako, da se ne morem pritožiti nič radi njega«.

»Da se le razumete s sosedi! Pri nas je pa zmerom kakšna sitnost ž njimi. Sedaj ni jednemu prav to, sedaj ono, tako, da se kar nič ne moremo«.

»E, ljub je mir med sosedi, jaz vedno pravim«.

Ravno mimo Cerejega sta zavila z vozom, ko je pri sv. Roku zazvonilo »Ave-Marijo«. Moža se odkrijeta in molita.

»Danes sem pa res kesán«, reče Samovčan, ko se prekriža in pokrije.

»Še malo tje do sv. Trojice te potegnem in potem bodeš pa v jedni uri lahko skozi gozd doma«.

»E, bo že, saj bode nocoj mesečno«.

Sivec je še precej hitro dirjal z vozom; ako se je pa katerikrat spozabil ter je začel položneje klapati, švrknil ga je Borovščak, da je dohitel, kar je zamudil.

Góri pri sv. Trojici je skočil Samovčan raz koleselj.

»No, ti Borovščak, lahko noč! Pa kmalu pridita s sinom!« dejal je Samovčan ter mu podal roko.

Borovščak prime roko ter mu jo krepko stisne. »Na vnebohodovo prideva, do tje se pa kaj doma pomenite, kako in kaj. Lahko noč!«

Borovščak je obrnil konja in voz, Samovčan je pa krenil čez polje proti bližnjemu gozdu.

Nekako dobro je bilo Borovščaku pri sre. Vesel je bil, da se mu je tako dobro naredilo. Sin Dominko mu je delal mnogo preglavic in sedaj, ko se ga je hotel na tak lep način iznebiti, bil je prav vesel. Samovčanu je zaupal, ker ga je poznal kot moža, kateremu je dana beseda sveta.

Samovčan je koračil umerjenim korakom čez polje in gozd. Čez ramo je imel obešeno verigo, na kateri je imel oštrkane volí, ko jih je gnal v semenj, v desnici je imel pa palico, ki si jo je bil odrezal v seči, da se je opiral. Po glavi mu je rojilo to, o čemer sta se z Borovščakom razgovarjala. Prej res ni nikdar resno na to mislil in kar se je danes z Borovščakom o tem razgovarjal, še nikakor ni bil zrel sad njegovega preudarjanja in pretehtovanja. Vedel je za trdno, da bode dobil lahko dobrega in pridnega zeta, saj je njegova hči čedna in pridna deklica in

kar je po njegovih mislih največ vredno, hiša in posestvo je bilo brez dolga, kar je dandanes zelo redko. »To bodo ljudje strmeli, ko bodo zvedeli, da ima Anica snubače in še tako bogate!« mislil si je Samovčan in obraz se mu je napravil na smeh.

No, ta Borovščak je bil pa res poznan in spoštovan daleč na okrog po Suhi Krajiní in po Krasu. Gonil je svinje od vasi do vasi ter je dobro kupčeval. S tem si je pridobil obilo imovine, in ako bi se bili tudi sinovi po njem obrnili, ne bilo bi mu treba skrbeti mnogo za njih bodočnost; toda sinovi, kar se v takih hišah žal čisto zgodi, spačili so se in niso bili očetu v veselje, marveč so mu delali mnogo žalosti in bridkosti.

Najbolj je žalil očeta sin Dominko. Bil je sicer lep mladenič, a imel je izprijeno srce. Nekaj let je bil v šoli, katera mu pa ni koristila nič: v mestu se je v slabih družčinah ves izpridil in zato ga je bil oče žalosten in se je jokala nad njim mati. Vera mu je bila bedarija, molitev norčija. Izobrazil se ni bil toliko, da bi bil izprevidel, kako malo olikan je oni, ki zasramuje Boga in vero. Oče je upal, da se predružači, ko se oženi in začne sam gospodariti, skrbeti. Zato je hitel, da bi ga kmalu oženil.

Samovčan ni poznal Dominka in prav nič ni znal, kako malovreden je. Še vesel je bil, da mu je bogati Borovščak ponudil sina za zeta. Štel si je to v nekako čast, da bi stopil v sorodstvo z njim.

Mesec je bil že priplaval izza višave, ko je dospel Samovčan iz gozda na plano. Z blede svetlobo je čarobno oblival pokrajino. Na nasprotnem rebbru je samovalo selišče Samovec, vredno svojega imena. Samovčan je hitel na vso

moč, ker je vedel, kako nestrpno ga doma čakata žena in hči, zakaj, tako dolgo, kakor nocoj, ni iz semnja hodil že davno.

Čez Gričevje in Kračnice je bil kmalu onkraj prelaza na svojih njivah. Ravno na vrt med drevje stopi, ko mu pride nekdo naproti. Ko oni zagleda Samovčana, hoče se mu ogniti. A Samovčan ga je bil zapazil in radovednost ga je gnala, da bi videl, kdo ima tako slabo vest, in zato zakliče: »Kdo je?«

Oni se sedaj seveda ni mogel potuhiniti in oglasil se je: »Jaz sem.«

»Kaj — ti Lovro? pa tako pozno! Kaj si pa iskal?« začudi se Samovčan.

»Oče, ne zamerite, Pečar me je poslal vprašat, ako ste voli prodali.«

»Kaj ga tako skrbi? — Fant, ali se ne lažeš?«

»Kaj se bom lagal, saj se nimam za kaj«, dejal je nekako obotavljaje Lovro, Pečarjev hlapec.

»Bodem že videl!« reče Samovčan, ki je takoj sumil, da mladenič ni prav odkritosrčen.

Neki sum se mu je vzbudil, ki ga je pa zelo vznemirjal. »Kaj pa, ako bi imela Anica in ta-le Lovro kako zvezo!« mislil si je. Kolikor je mogel v tem kratkem času iz vrta v hišo premisliti, spoznal je, da to ni nič nemožnega.

»Dober večer!« pravi Samovčan, ko stopi v sobo.

»O, Bog daj! Bog daj!« odgovarja Samovčanka vsa srečna, ker mož po tridnevnem molku zopet govori. »Oh kako težko sva te medve čakali, ker te tako dolgo ni bilo; mislili sva, da se ti je že zgodila kaka nesreča.

Samovčan dene palico na glistnico, verigo pa odloži na klop. Žena mu

brž prinese večerjo. Ko je tretjič zajel mlečne kaše, spomni se hitro nekaj, ter vpraša: »Kaj je prišel iskat Pečarjev hlapec?«

»O, saj ga ni bilo nič, prav nič ga nisem videla danes«, odgovori žena.

Samovčan je uprl svoje sive oči v hčerko, ki je nekaj šivala in je pri tem vprašanju zardela ter globlje povesila glavo.

»Nič ga ni bilo?«

»Nič!« pritrđi zopet Samovčanka.

Dalje Samovčan ni več izpraševal o Lovretu, ampak je pripovedoval, kako je v semnju prodajal in s kom je bil kaj skupaj ter druge reči.

Truden od hoje je šel takoj po večerji k počitku.

Tudi Anica je šla v svojo sobico. Zakaj je oče vprašal za Pečarjevega hlapca? Tega vprašanja si nikakor ni mogla razložiti. Ali ga je mar videl, ko se je vračal? Bil je pač gori, z Anico sta se nekaj časa razgovarjala na koncu skednja, kjer se je po dnevi belilo platno, potem je pa odšel malo prej, predno je prišel oče. Mar sta se srečala? To ji je bila uganka.

Lovro, Pečarjev hlapec, je bil njen prijatelj, in ako ga ni dalje časa videla, dolgočasila se je, pa sama ni vedela, zakaj. Zvečer je prihajal tu pa tam na Samovec: časih po kakem opravku, drugič kaj gledat, tretjič zopet je obiskal hlapca, vselej, prav vselej pa je govoril z Anico.

Zato ni težko umeti, da je bilo med njima več nego navadno prijateljstvo, in kolikor sodimo po vedenju Lovretovem, ni se ujemalo vse njiju ravnanje z dobro vestjo. — Anica dolgo ni mogla ono noč zatisniti očíj. (Dalje.)

Pisatelj ima le še dostaviti, da je oni agent, ki je bil tisto nedeljo v županovi krčmi, drugi dan v mestni krčmi pripovedoval, kar je slišal pri županovih. Neki lopov je to pripovedovanje poslušal in se s to novico okoristil tako, kakor ste ravnokar čuli. — Burovžev Martin pa še čaka železnice.

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

II.

Nonec Robovja, vasi, dober četrť ure oddaljene od Samovca, stoji še dandanes na pol razpadla kočā. Zeleni mah se je razrastel po slabi slamnati strehi, šipe po oknih so zdrobljene, vrata so na stežaj odprta, vse je zapušćeno; podgane in miši gospodarijo po tesnih prostorih in križasti pajek je razgrnil po črvivem stropu in zamazanih stenah svoje umetelne mreže muham v nastavo.

Tedaj, ko se pričinja naša povest, stanovala je v tej kočī ženska blizu petdesetih let, mati Pećarjevega hlapca Lovreta.

Nekega hladnega jesenskega dné, pred kakimi dvajsetimi leti, je prišla v Robovje mlada ženska. V jedni roki je nosila zavoj obleke, z drugo roko je pa vodila majhnega dećka. Ustavila se je pri Strahu, kjer so toćili vino za denar, kakor je naznanjal nad hišnimi vrati viseći smrekov vršićek, okrašen z rdećimi, modrimi, zelenimi in rumenimi papirnatimi trakovi. Vsedla se je k mizi pri peći, in postrežni gostilničar je pred-njo postavil zahtevano merico vina.

Žena je natoćila kupico, dala najprvo dećku, potem je pa sama nekoliko pila. Ko je še razlomila kruha ter ga dala

dećku in nekaj sama zavžila ter tako zadostila naravni potrebi, vprašala je gostilničarja, ki je že komaj pričakoval, da bi začela govoriti, kako se imenuje kraj in vas.

»Pravijo, da smo v Krajini, ne vem, če v suhi ali ka-li; vas so pa krstili Robovje, menda samo zato, ker je takó ob koncu doline«, hitel je odgovarjati preprosti gostilničar, vesel, da je pričela tujka govoriti.

Tujka je zopet umolknila. Po govorici je gostilničar sklepal, da je Gorenjka ali kaj takega. Za trdno pa ni mogel določiti, ker je premalo govorila, dasi je spoznal po govorici marsikoga, ki je prišel v njegovo gostilno iz tujih krajev.

Gostilničarja Straha je radovednost še bolj trla, ker je videl, da je žena tujka, morda daleć, daleć od Krajine, mogoće da celó izza deželne meje, in zvedel bi bil rad, kdo je in kaj išće v teh od Boga in sveta na pol pozabljenih krajih.

Da bi se vendar na kak način približal tej skrivnosti, začel je, kar se često zgodi, govoriti o vremenu in letini ter je izpraševal in pripovedoval — vse ob jednem. Žena je izprva odgovarjala na kratko, počasi se ji je pa

jezik razvezal, da je zvedel Strah na-
posled vsaj nekaj.

»Od kod pa ste, žena?« vpraša Strah,
ko se mu zdi pravi trenotek.

Tujka je bila v zadregi, kaj bi odgo-
vorila; pravega ni hotela povedati, a
lagati ni smela.

»Oh, daleč, daleč je moja domačija,
tam pod visokimi snežniki sem jaz
doma.«

»Kam pa greste?« vprašal je Strah,
ki je bil nevoljen, da mu tujka neče
naravnost odgovoriti.

»Kam grem? — Tega ne vem, le to
znam, da grem, da moram iti proč iz
domačije, daleč, daleč od rojstvenega
kraja!« dejala je mlada žena z glasom,
ki je naznanjal srčno bol in tugo.

»Zakaj pa greste tako po svetu? —
Kaj ste desetnica?«

»Ne zamerite, da vam na to vpra-
šanje ne odgovorim. Veste, vsak ima
svoje nadloge in težave, o katerih nerad
pripoveduje na okoli, in tudi mojih
bridkostij in težav ni treba vsakomu
vedeti?«

S tem se je tujka dovolj določno
izrazila, da se mu ni treba vtikati v
njene razmere.

»Čegav je pa deček?« vprašal je
Strah, ki je na vsak način hotel vsaj
nekaj zvedeti in ga je strašno jezilo,
da ni pustila tujka do sebe.

»Moj!« bil je kratek odgovor.

»Kje ste pa pustili moža?«

Mesto odgovora je tujka globoko
vzdihnila.

»Aha, možu je ušla!« mislil si je
Strah ter se je popraskal za ušesi. »Ali
ona ni nič vredna, ali pa on, ker beži
tako daleč od njega.«

»Ali boste prenočili pri nas?«

»Seveda, kam pa hočem naprej? Bliža
se noč in oblačiti se je začelo. Naj-
rajša bi pa tukaj v tem kraju ostala

vedno, ako bi se našlo za-me pripravno
stanovanje.«

»To pa to, žena; le tukaj ostanite,
stanovanje se bode pa že dobilo. Moj
sosed ima prazno kočico konec vasi,
seveda malo samotno je tam: tam notri
bodete lahko bivali. Ravno pred štiri-
najstimi dnevi so pokopali gluho Mari-
janko, ki je osebenkovala na Selišču,
kakor se kočica imenuje. Tam bodete
lahko stanovali, dokler bodete hoteli,
samo šteti bodete morali vsake kvatre
nekaj krajcarjev; vedite, kar tako za-
stonj ne dá moj skopi sosod Potiskavec,
posebno takim ljudem ne, ki jih ne
pozna.«

»Saj rada plačam, zastonj še nečem
ne!«

»No, no, saj nisem rekel, da bodete
moral ravno v denarjih plačati. Pri
Potiskavcu bodete lahko tudi odslužili,
ker mu po letu nedostaje delavcev, in
bode še bolj zadovoljen, ako bodete
tako odslužili.«

»Ali bi pa morda Potiskavec ne hotel
prodati kočice?«

»Kdo bi jo pa kupil?« vpraša Strah,
čudeč se.

»Kupim jo jaz, ako je na prodaj in
ni predraga.«

»Vi jo kupite? — Kupite jo prav
lahko, to vam rečem, ako imate denar,
da lahko takoj plačate. Potiskavec ne
upuje rad. Koča, ali kakor mi pravimo,
bajta na Selišču je na prodaj vedno,
ako se najde dober kupec.«

»Denar je takoj pripravljen, samo
glejte, — in to vas lepo prosim, da kočica
ne bode predraga: naredite pošten kup,
in jaz takoj plačam. Usmilite se me
reve, saj veste, da je ženska sama v
tujem kraju, kjer nikogar ne pozna, kakor
izgubljena ovca, in lahko bi me vaš sosod
osleparil. Vi naredite ž njim primeren
kup in hvaležna vam bodem vedno.«

Strah, vesel, da mu tujka tako zaupa, obljubi takoj vse.

»Ako hočete, grem pa po soseda, da naredimo kup.«

»Le idite, da se prej zmenimo za kočo, da ne bodem dalje pri vaši hiši za nadlego.«

Strah je šel po soseda.

Tujka je zopet globoko vzdihnila ter dejala sama pri sebi: »Dovolj daleč sem šla, naprej ne grem več, zvedel ne bode nikdo, kje sem. Moj Bog, saj je to dovolj kazni za-me. O, kako sem nesrečna!«

»Mama, jaz ne morem več hoditi, tukaj ostaniva«, reče deček skoro jokajoč.

»Nikar ne bodi žalosten, Lovro, saj ostaneva«, dé mati in ga poljubi.

»Oh, mama, zakaj pa greva vedno naprej?«

To vprašanje nedolžnega otroka jo bridko gane; iz očíj se ji ulijejo solze.

Ko deček vidi, da mati joka, zajoče še sam, ne vedé, zakaj. »Oh, mama, saj vas imam rad, nikar ne jokajte«, zaprosi deček ter se oklene z ročicami okrog vratú.

»Jaz te imam tudi rada«, dé mati ter ga pritisne k sebi.

Sedaj stopi Strah s Potiskavcem in še jednim možem v sobo. Kmalu se domenijo, gredo skupaj s tujko pogledat kočo ter naredé kup: tujka odšteje 120 gold., in Selišče je bilo njena last.

Tako je dobila tujka v Robovju lasten dom, kamor se je vselila takoj drugi dan po prihodu.

Ljudje so govorili mnogo, mnogo o čudni tujki, ki ne pové, od kod je in zakaj je prišla, zlasti pa, ker je takoj kupila hišo in kar naglo plačala. Jedni so jo sodili dobro, drugi slabo, seveda pravega ni uganil nihče. Počasi se je udomačila, in ko so ljudje videli, da je poštena in pridna, nehali so o njej slabo govoriti. Med ljudi ni zahajala,

ako ni morala. Najela je njivo, katero je obdelovala, in kadar je sama podelala, šla je tudi drugim pomagat, ako jo je kdo prosil.

Njen sinek Lovro je hodil pridno v šolo in cerkev. Bil je prav marljiv deček, ki se je pridno učil in lepo vedel, da so ga ljudje prav radi imeli. Ko je nehal hoditi v šolo, pasel je pri Pečarju ovce, in ko je dorastel v mladeniča, ostal je tam za hlapca.

Leta tekó. Hitro in neprestano tone dan za dnem v neizmerno morje časa. Leta starajo človeka: iz malega dečka doraste krepak mladenič, iz šibke deklice vitka mladenka; čvrstemu možu pobelijo leta lase in marljivi ženi vrežejo ostre in resne gube na obraz.

V dvajsetih letih je postal mali Lovro čvrst in nadepoln mladenič, veselje in ponos materi. Lovro ni bil le lep mladenič, ampak tudi blag in priden, ki si je ohranil v nevarnih mladih letih nedolžno srce in čisto vest.

Pečar ga je imel rad in obdržal ga je v službi še potlej, ko so mu otroci že toliko dorastli, da so že lahko pomagali. Zanesti se je smel nanj kakor na-se, zakaj Lovro je skrbel za korist gospodarjevo, kakor bi mu ta bil oče. Poštenega in marljivega človeka cenijo povsod in vsegdar.

Kot bližnji sosedge so se Pečarjevi in Samovski često obiskovali. Dostikrat je kateri kaj potreboval in šel je iskat k sosedu, posebno ker so si bili tako na roko. Pečar je vprašal za svet Samovčana, Pečarica Samovšco itd., in tako so bili vedno v prijateljskem občevanju.

Ni čuda torej, da sta se Lovro in Anica dobro poznala. — Samovčanova Anica je bila kaka tri leta mlajša od Lovreta. Bila je izmed onih deklet, ki se odlikujejo ne samo po zunanji ličnosti, ampak tudi po dušni lepoti in

kreposti. Srce je podedovala po materi, a v vsem drugem je bila bolj očetova. Samovčan jo je imel rad, akoravno bi bil mnogo rajši videl, da bi mu bil ostal sin živ in bi bila umrla Anica. Vsakemu očetu, kateri nima moških naslednikov, dene bridko in hudo. Boji se vzeti v hišo tujega mladeniča za sinovca, zakaj kdo vé, kakšen bode: bode-li vreden naslednik ali ne, bode-li znal ohraniti, kar si je prihranil on s trdom in težavo mnoga leta, ali ne bode marveč brezskrbno zapravljat ter tako pahniti v revščino sebe in svojo ženo in v nič spravil hišo.

Samovčan se je pač moral tudi na to vprašanje ozirati, a posebno ga ni skrbelo. Mislil si je: Bog bode že tako preskrbel dobrega človeka. Kar spravi pogovor z Borovščakom njegove misli na določeno pot.

Drugi dan po sejmu je bil Samovčan prav zgovoren. Menda je hotel popraviti, kar je s tridnevnim molkom zamudil. Toliko je imel povedati, kakor da bi že dolgo ne bil videl svojih ljudi.

Anica in mati sta sedeli popoldne v sobi. Anica je nekaj krpala, mati je pa pripravljala krompirja za večerjo, ker ni bilo nujnejšega dela. Hlapci in dekle so pospravljali na travniku. Samovčan je pa hodil okoli poslopja, ogledujoč, kje bi najbolj trebalo poprave.

»Ti, Anica«, izpregovori Samovčanka, »sinoči je oče nekaj govoril o ženitvi.«

»Kdo se bode pa ženil?«

»Nič ni prav povedal, samo o Borovščakovem sinu je nekaj govoril, če ga poznam, kakšen je, in tako naprej.«

»Katero bode pa vzel?«

»Nič ne vem, nič ni hotel povedati; mogoče je pa, da misli tebe omožiti?«

»Ali mene?« začudi se Anica.

»Jaz vsaj mislim tako, pa čakaj, saj bode oče sam povedal, ker gre noter.«

Po teh besedah vstopi Samovčan v sobo ter sede na stol. Anica je molčala in je premišljevala o tem, kar je spomnila mati.

»Ti, Anton, kje se bode pa Borovščakov sin oženil?« vpraša Samovčanka moža.

»Oh, ti tresek ti, prav pozabil sem povedati! Včeraj sem se peljal pri onem bogatem Borovščaku iz Brloga od Ribnice tje do sv. Trojice. Ker je dolga pot, menila sva se marsikaj, in tako sem mu tudi povedal, da bodem moral jemati zeta, ker mi je sin umrl. On pa, ker ima sinov več nego prstov na roki, ponudil mi je jednega, Dominka, ali kako mu je že ime. Jaz sem si mislil: denarja prinese seboj dosti, in ker je oče dober gospodar, bode tudi sin, in tako sem obljubil Anico njegovemu sinu. Na Vnebohod prideta s sinom pogledat in takrat se bode mo za trdno zmenili.«

Globlje je povabila Anica svojo glavo. Hitreje je vbadala iglo, hitreje ji je tolklo mlado srce. »Omožiti me hočejo, omožiti!«

Samovčan in žena sta se razgovarjala o možitvi misleč, da Anica pazno poslušala, a ona, dasi je čula besede, ni jih razumela, ker ji je bilo preveč čudno pri srcu. Vzdrami se še le, ko jo vpraša mati:

»Kaj pa ti porečeš, Anica?«

»Nič, mati!«

»Nič? — ali se tako rada možiš?«

»Mati, jaz se ne bodem možila?«

»Zakaj se ne bodeš možila?« vpraša jo oče.

»Zato, ker se nečem.«

»Ti, dekle, možila se ne bodeš nič preje, nič pozneje, kakor takrat, ko ti oče poreče!« dé nekoliko osorneje Samovčan.

»Oče, jaz se ne bodem možila«, reče Anica precej pogumno.

»Jaz ti pa rečem, da se bodeš!«

»Pa zakaj že sedaj? Ali niste vi več dovolj trdni? Kaj ne znate več gospodariti, da že sedaj iščete novega gospodarja na Samovcu?«

»Ti, dekle, ti tega ne razumeš. Jaz bi: ne rečem, da bi ne gospodaril še nekaj let na Samovcu, ako bi vedel, da se bode prav takrat dobil kak priden in denaren mladenič, ki bi te hotel vzeti in priti na Samovec. Priden in denaren ženin se pa ne dobi vsak dan in ker so tako redki, moramo se ga prijeti takrat, kadar pride.«

»Oče, jaz še lahko čakam.«

»Molči, čakati ti ne bode treba! Prišel bode snubač, Borovščakov iz Brloga, in njegova bodeš.«

»Oče, jaz ga ne poznam«, dejala je Anica vsa žalostna.

»Kaj je za to? Časa je še dosti, da se spoznata! Ali pa misliš, da te bodem izpraševal prav sladko: ali tega poznaš? ali tega hočeš? ali ti je oni všeč? Tisti bode tvoj mož, katerega ti bodem jaz izbral.«

Ko je Anica videla, da se mora tako zgoditi, kakor oče hoče, dasi je vse drugače, kakor si je mislila sama, začele so ji solze kapatiti na šivanje.

Mati, ki je vsegdar rada potegnila s hčerjo, bila je takoj ganena, ko je videla jokajočo hčer. Zato reče možu: »Pa nikar tako ne hiti z možitvijo, ako se Anica še neče možiti; saj vidiš, kako ji je hudo.«

»Kajpada, še tega je treba, da jo ti tako lepo zagovarjaš! Tudi ti si tako neumna, da bi zaradi njene trme opustila tako ugodno priliko, kot je sedaj. Ako bi se tako delalo na Samovcu, kakor bi hotele vedve, prišli bi daleč.«

»Oče, počakajte še malo!« reče Anica, ko je videla, da ima mater na svoji strani.

»Preklicani babi, gotovo sta se zmenili, da bodeta meni kljubovali! Pa le kljubujta, zgodilo se bode vendar tako, kakor jaz hočem!«

Ko je Anica spoznala, da je vsaka besedica zaman, da se trmasti oče ne dá nič pregovoriti, pobrala je šivanje in je šla v svojo sobico, kjer se je na skrivnem lahko zjokala. Vsedla se je na stol k odprtemu oknu in je s solznimi očmi gledala doli v dolino in na bližnje vasi z belimi cerkvami. Kako lepo je bilo vse, kar je gledala, a v njenem srcu je bila bridka žalost! Doli v sobi pa sta se pogovarjala oče in mati in Anica je lahko slišala vsako besedico, ki jo je izgovoril razjarjeni oče.

»Misliš, da ne vem, kaj ima, da se tako brani možiti?« reče Samovčan.

»Kaj neki?«

»Le naj ne misli, da sem tako neumen in slep, da ne razumem in ne vidim, po kaj hodi oni pritepenec k nam gori!«

»Ne govori tako nespametno! Kdo neki bi hodil radi nje sem na goro?«

»Ravno on, ta grdi pritepenec, Pečarjev hlapec. Še le sinoči sem to prav zapazil, sinoči so se mi oči še le dobro odprle. Mislil sem, da hodi res po kakih opravkih sem na goro: sinoči sem ga pa naletel. Ko sem ga vprašal, kaj dela tako pozno pri nas, ni mi precej odgovoril, ampak še le čez nekaj časa rekoč, da ga je poslal Pečar vprašat, ali sem voli prodal. Rekel mu nisem ničesa, akoravno sem vedel, da se laže. Potlej sem pa povprašal vaju, je-li bil tukaj, pa ti si mi brž odgovorila, da ga ni bilo. Dekletu je pa kri kar obraz zalila — dobro sem videl — ter je molčala, ker se ni hotela zlagati, pa tudi ne resnice povedati. Samo zaradi nje hodi sem gori.«

»Na Lovreta da bi Anica mislila?«

»Da, da, zato se tako brani možiti; Bog vé, kaj ji obeta in kako jo nadleguje, da bi ga vzela — ta pritepenec, o katerem nihče ne vé, ali je poštenih krščanskih starišev sin.«

»Saj ni mogoče. Jaz nikakor ne morem verjeti, da bi se naša Anica ozirala na tega hlapca.«

»Verjemi ali ne verjemi, koklja stara, ki si že slepa in gluha, da dekleta za tvojim hrbtom počne, kar hoče, kadar mene ni doma. Toliko časa je odpiral ta Lovrič vpričo tebe svoj medeni gobček, da je deklino ob vso pamet spravil in da ona še sedaj ne mara za svojo srečo.«

»Pojdi se, pojdi s svojimi neslanimi čenčami solit! Kdo ti bode kaj takega verjel, kar mi kvasiš o Anici in Pečarjevem hlapcu!«

»Jaz ti ne rečem nič drugega, kakor da bodem onega pritepenca, kadar še pride na Samovec, kar razčesnil kakor poleno, deklino bodem pa premlatil z brezovko, kakor desetletnega paglavca. Naj se ogiblje naše hiše, sicer se mu ne bode dobro godilo!«

Po teh besedah je ostavil Samovčan hišo in je mahnil čez vrt in travnike doli na Robovje.

Anica je pri odprtem oknu slišala vsako besedo ter je tudi čula, kako je oče zažugal Lovretu. Vedela je, da oče ne prizanaša, kadar je razjarjen. Za-se se ni bala, a v skrbeh je bila za Lovreta. Nikdar ni mislila poprej, da je storila kaj hudega, ako je izpregovorila ž njim kako besedo. A sedaj! Rada bi bila zato sporočila Lovretu, da ne sme več na Samovec. A sama ni smela iti k Pečarju, koga drugega poslati pa se ni spodobilo, ker tega ni smel nihče vedeti. Imela je pa trdno voljo, da bode pokorna očetu, ako bi bilo tudi treba žrtvovati mnogo.

Ko tako premišljuje, začuje se glasen vrisk od gozda in pokanje z bičem. Anica takoj spozna, da je Lovro. Vedela je namreč, da vozi Lovro listje iz gozda, tudi je poznala njegov glas in pokanje njegovega biča. Kadar je vozil mimo Samovca, koder je bila kolovozna pot iz gozda, zaukal je vselej glasno ter pokal z bičem, da se je čulo na Samovec, k Pečarju, na Robovje, dalje po dolini in še celo v nasprotno goro. Anica se je ob taki priliki časih ž njim srečala in povedala sta si mimogredé kaj malega.

Danes je hotela to priliko porabiti, da bi mu naznanila, kaj se je zgodilo in mu naročila, naj ne hodi več gori na Samovec. Steče na vrt, kakor bi imela nekaj opraviti. Ko jo zagleda Lovro, požene lene voli, da bi bil kmalu blizu vrtove ograje.

Ko privozi Lovro do Anice, ustavi voz ter pristopi k plotu. Bil je lep mladenič, zlasti pa ga je krasil njegov mili in odkritosrčni pogled, ki je pričal, da biva v njem dobra duša, da bije v njegovih močnih prsih pošteno srce.

»Anica, sinoči so me pa oče dobili na vrtu, ko sem se vračal«, reče Lovro.

»Vem!« odvrne žalostno Anica.

»Zakaj si pa tako žalostna in še objokane oči imaš?« vpraša jo sočutno.

A ona ni mogla odgovoriti, bilo ji je prehudo v srcu.

»Anica, ali so te oče zmerjali ali še celo, kar Bog varuj, topli radi mene?« vpraša on dalje.

»Meni niso dejali nič, a proti materi so rekli, da ne smeš ti več na Samovec, da se ti ne bode dobro godilo, če te pri nas dobé, in silno hudi so bili nad nama.«

»Saj ni tako hudo, ne; oče so bili gotovo slabe volje, pa so se nad mano znosili, ker se nad drugim niso mogli.«

»Hudo, hudo in še dejali so . . .« beseda ji je zastala in solze so jo polile.

»Kaj so dejali? Govôri!« reče nestrpnno Lovro.

»Dejali so, da se bodem morala mo-
žiti.«

»Možiti?« — začudil se je in speklo ga je hudo v sreč; »možiti, možiti . . .« ponavljal je počasi.

»Da! omožiti me hočejo in naš oče — saj jih poznaš . . .«

Bič odpade Lovretovim rokam, tako ga je prevzela ta novica. Sam ni vedel, kaj bi rekel. Ko sta molčala nekaj časa, vpraša Lovro otožno:

»Anica, ali se pa tudi res hočeš mo-
žiti?«

Dekle zajoče bridko, a kmalu se umiri ter reče:

»Jaz ne maram in se bodem branila. Boga bodem pa prosila, da odvrne to nesrečo od mene.«

»Tako je prav Anica«, reče Lovro. »Brez božje volje niti vrabec ne pade s strehe, in ako Bog hoče, da se vzameva kdaj, vzela se bodeva, in naj tudi oče stori, kar mu drago. A povej mi vendar, katerega ti silijo?«

»Borovščakovega, so rekli, pa ne vem prav, katerega. Jaz ga ne poznam.«

»Borovščakovega? No, saj se bode zvedelo hitro.«

»Oh, Lovro, ne zameri, a povedati ti moram, da ne smeš k nam prihajati. Ti ne poznaš mojega ostrega očeta. Jaz se jih bojim, bojé se jih mati, bojimo se jih na Samovcu vsi in nihče se jim ne upa kljubovati, tudi ti jim ne smeš, če ne, bodo še bolj hudi na-te. Idi jim izpred očíj, kjer moreš, in tako

bode najbolje. Bodiva pokorna, saj so moj oče!«

Lovro ni vedel, kaj bi rekel. A ko tu stoji s povešeno glavó, začuje se klic iz hiše: »Anica!« Anica se nekoliko prestraši, pa hitro se zavé in reče polglasno: »Mati me kličejo, iti moram. Z Bogom, Lovre!« in steče v hišo. »Z Bogom!« reče za njo tudi Lovro in udari po volih, da so potegnili krepko voz po kolovozu.

Žalosten je bil Lovro, ko je vozil navzdol k Pečarju. Ni se več razlegalo ni pokanje, ni vriskanje. Tih in žalosten je prišel domov. Izprva ni moglo nič vdobrovoljiti sicer veselega Lovreta; tih in žalosten je bil pri delu, malo-beseden pri jedi. Občutil je prvič grenko resnico, da ne gre človeku vedno vse po volji, da ima življenje za človeka tudi mnogo trnja, da ga zbada časih, ker je on sam kriv, pa tudi, če ni kriv. Cutil je, da je v resnici revež, skoro berač, ki ima samo svojo dobro vest in krepko roko, drugega pa nič. Na katerega človeka naj se zanese? Še Anica se mu utegne odreči in udati očetovi sili. In potem? . . . O neusmiljeni ljudje! . . . »Pa saj še ni vse izgubljeno. Ne, ne, upam še. On, ki je naredil pastirja za kralja, zakaj bi mene ne privêdel na Samovec!«

Tako se je polagoma tolažil Lovre in sklenil, da bode hodil vedno po pošteni poti, in že mu je bilo žal, da ni vselej poslušal svoje vesti došedaj. »Ako bi ne bil šel na večer gori na Samovec, ne bil bi me dobil Samovčan. Torej bodi mi to zaslužena kazen!«

Lože je bilo Lovretu. Lep sad dobre vzgoje in udanega srca! (Dalje.)

Todà ubog je on, ubog mu oče . . .
Pred tabo samim naj se zaročita!

Savel.

Odkup junakov bodi čin junaški!
Ko prvič čete privrše sovražne,
Pokaži hrabro dušo, krepko roko!

Mihola.

Moj oče! Zaročenec! Srečna jaz!

David.

Življenje dam za kralja na bojišču.

Jonatan.

Upognita koleno na podnožnik!

Savel (slovesno).

Oproda, David, nisi več odslej;
Objemi hčer kot vójvoda kraljev!
Udana mi bodita iz srcá,
Tolažita me v žalosti . . . in zdaj (razpne roke)

Porósi vaju blagoslov nebá!

(Zavesa pade.)

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

III.

Kako naglo mine čas pomladi!
Hipoma izginjajo jasni dnevi v
večnost, katera jih nikdar več
ne vrne. Minevajo dnevi, minevajo tedni
tem hitreje, čim lepši so.

Prišel je prošnji teden in praznik
vnebohodov. Prej ta dan je omesila
Samovčanka potvico, in dékle so vse
lepo ocedile v hiši in po dvoru, ker
za praznik je bil napovedal Samovčan
snubače.

Marsikatera deklica čaka željno, da
bi prišel kak mladenič poprašat za njeno
roko. Morda bi se bila tudi Anica snu-
bačev veselila, ako bi ne bilo pri njej
tako, kakor smo povedali. S tugo v
sreču in skrbjo v glavi je zrla v bodoč-
nost, zlasti v oni trenotek, ki bode od-
ločil njeno srečo za vse svetno življenje.

Z Lovretom ni nič govorila, razven
neke nedelje, ko je šla iz cerkve. Nista
hotela ravnati proti prepovedi očetovi,
nista ga hotela žaliti.

Anica je morala zaradi Lovreta po-
žreti marsikatero grenko besedo. Oče je
zvedel tudi od Pečarja, da Lovro na
semanji večer ni prišel vprašat za voli,
torej je bil prepričan, da se mu je
lagal. S paznim očesom je čuval, da
se ni Anica ni za trenotek oddaljila s Sa-
movca, ali pa, da Lovro ni prišel blizu.

Samovčanka je bila izprva na strani
moževi; ko je pa zapazila, da je prej vedno
vesela Anica žalostna in otožna, da so
njena prej tako cvetoča lica začela ble-
deti, ni mogla več zatajevati svojega
skrbnega in ljubečega maternega srca
in jela je tolažiti svojo ljubljeno hčerko.
Samovčanki sami je bilo težko, ko je
videla, da Anica pač ne bode ljubila
svojega vsiljenega moža in bode zato
nesrečna vse svoje življenje. Vedela pa
je tudi, da ne more tega zabraniti, ker
Samovčan se ni dal prav nič prepro-
siti. Časih je izkušala moža po ovinkih
pregovoriti, da bi vsaj tako ne hitel z

možljivijo, naj bi odložil za dalj časa ali vsaj za jedno leto, a nič ni pomagalo. Mož je bil trden v svojem sklepu.

Na vnebohodov dan so se vračali ljudje od desete maše. Oni, ki so šli na Samovec, k Pečarju in v gornji konec Robovja, šli so po stezi čez Češice, ker je bila ta steza znatno krajša in lepša. Anica je šla sama. Na njenem obrazu je bivala otožnost in boleost, in srce ji je bilo polno tuge. Dohitel jo je Lovro — ali slučajno, ali z namenom, ne vemo. Anica se ga je nekoliko ustrašila, ker ni smela z njim govoriti, a vendar bi mu bila rada nekaj povedala. Izprva sta molčala, nekoliko pred razpotjem pa, ko je šla njuna pot vsaksebi, dé Anica: »Danes bodo prišli.«

»Kdo pride?« vpraša Lovro.

»Snubači«, reče zamolklo Anica.

»Snubači? — Že sedaj?«

»Oče so dejali, da pridejo danes.«

»In kaj bodeš ti odgovorila?«

»Kaj naj odgovorim? Kaj morem reči? Ali se morem braniti?«

»Reci, da ga ne maraš!«

»Oh, kolikrat sem že povedala materi, da naj me nikar ne silijo vzeti moža, ki ga ne bodem mogla rada imeti, in mati so povedali očetu, a oče so bili vselej grozno hudi ter so dejali, da ga moram vzeti, naj ga imam rada ali ne. Ustavljati se ne morem in se tudi ne bodem, ker to, kar hočejo oče, mora se zgoditi na Samovcu.«

»Oh, uboga Anica!« vzkliknil je žalostno Lovro. »Nesrečen sem tudi jaz. Hotel sem . . .« beseda mu ni šla iz ust; po nekolikem premolku nadaljuje: »Sedaj je prepozno. Tvojega očeta bi ne mogel ganiti s prošnjami.«

»Ne, ne, mojega očeta ne omečé niti prošnje, niti solze: njega gane le denar, mnogo denarja!«

»Denar?«

»Da! denar. Zato je vesel prihodnjega zeta, ker neki prinese k hiši kak tisočak, saj drugače ga ne pozna nič, ne vé nič, ali je priden, ali bode dober gospodar, ali je pa morebiti zapravljivec in slab človek. Oče meni, da je denar vse.«

»Denar?« ponovi Lovro in nekak up ga prešine, ko začuje, da denar še more ganiti Samovčana.

»Lovro, pa z Bogom!« dé Anica in odhiti dalje po stezi navzgor.

»Drevi vendar pridem na Samovec!« zakliče za njo Lovro.

»Nikar!« odvrne hitro Anica; pa Lovro tega menda ni slišal, ker je hitel urnim korakom po stezi; po glavi mu je šumelo: denar, denar, denar!

»Kje naj dobim denarja?« na to vprašanje si je hotel odgovoriti. Mati njegova ni imela več nego kočjo in morda še nekaj desetakov, a to mu ni zadoščalo za imovitega Samovčana.

Poslušal je časih pripovedke, kako je temu in onemu neizmerno denarja prinesel vrag v ris, da mu je pa človek moral zapisati svojo dušo in se tako večno pogubil. V ris ni hotel iti, da bi prodal svojo dušo, zakaj bil je še dober mladenič, ki je imel še živo vero v srcu. Vendar bi bil rad dobil denarja in tako postal, ako bi bilo mogoče srečen, da bi kdaj lahko stopil pred bogatega Samovčana.

Popoldne po nauku je šel nekoliko k materi. Ko je pa ta odšla k sv. Antonu v cerkev, kamor so hodile žene navadno ob nedeljah malo molit, šel je na vas. Krenil je pod Dolarjev kozolec, kjer je Postreljavec s Korena v senci marsikaj povedal. Ta je znal vedno kaj povedati, in pripovedoval je celo popoldne, ako ga je hotel kdo poslušati. Pripovedoval je, kaj je doživel na svojih ponočnih

lovih, kako je vodil grajske lovce za nos, kako je verigo pretrgal, ko ga je orožnik uklenil in je potem orožnika in še dva druga moža naklestil, ko so mu hoteli puško vzeti, in še več takega je povedal. To Lovreta baš ni zanimalo, ker je imel Postreljavce s Korena to slabo navado, da je jedno in isto reč rad pripovedoval večkrat.

»Hoj, ti Postreljavce, kaj boš vedno isto pravil!« dejal je mladi gospodar Gričar, ki je bil mnogokrat v denarni zadregi; »ti, ki praviš, da vse znaš in veš, povej nam rajši, kje je Magovec toliko denarja dobil, da je sedaj bogatejši od Judov, ki so v svoji lakomnosti še Jezusa prodali.«

»Ti, lakomnik grešni ti, ali se tudi tebi sline cedé po tistem zakladu, ki ga je Magovec v kresni noči našel in odkopal?«

»Kje ga je pa odkopal?« vpraša hlastno Lovro, ki je imel upanje, da se posreči tudi njemu kaj takega.

»Torej vam pa povem, če še ne veste. Na nekem travniku med Račno in Boštanjem leži blizu ceste velikanska skala, katero je nekdanj močna pastarica z Limberka prinesla, ter ji je tam raz glavo padla, ko se ji je oster trn zasadil v nogo, da ni mogla več prestopiti. Pri tisti skali je bil nek Čušperski grof pred več sto leti zakopal ves svoj denar in vse dragocenosti, da bi mu jih ne ugrabili Turki, ki so bili prav takrat v deželi in so z mečem in ognjem grozovito razsajali. Tudi Čušperku niso prizanesli. Razdejali so ga, grofa in vse ljudi pa pomorili. Zaklad bi bil moral segniti ali sprhneti, da ga ni Magovec spravil na beli dan.«

»Kako je pa zvedel, da je tam zaklad?« vpraša radovedni Lovro.

»Prav lahko: vedel je, kako denar cvete na kresno noč, in vrgel je pra-

protno seme na cvet, in zaklad se mu je odprl.«

»Kdaj pa cvete denar?«

»Na kresno noč med jednajsto in dvanajsto uro, pa le tak denar, ki je v zemlji zakopan.«

»Praprotno seme, praviš, da ima tako moč, da odpre zaklad?«

»Da! praprotno seme!«

»Kje je pa dobil Magovec praprotno seme? Jaz še nikdar nisem slišal ali videl, da bi cvetla praprot.«

»Jaz tudi še nisem videl praproti cvesti, ali berač Ožbalt, ki hodi križem sveta in marsikaj zvé, česar mi ne zvemo, povedal je nekoč, da cvete praprot in naredi seme v jedni noči in v jednem dnevu; kmalu potem, ko je vzkalila, da se pa seme takoj osuje in ga je težko, težko dobiti.«

Lovro je zvedel dovolj. Iskrica upanja ga je poživila. Morda se mu posreči dobiti praprotno seme in ž njim vzdigniti zaklad tolik, kolikor je vreden ves Samovec, potem se ga denarja lačni Samovčan pač ne bode branil za zeta.

Ko je Lovro pod Dolarjevim kozolcem poslušal Korenskega Postreljavca, imeli so na Samovcu snubače. Borovščak je bil prišel s sinom Dominkom ogledovat Samovec in Samovčanovo hčer. Všeč mu je bilo oboje, zakaj vse je bilo lepo in urejeno, posestvo je bilo veliko, nevesta pa tudi ni bila napačna, dasi je bila žalostna in pobita. Anici in Samovčanki pa ni Dominko kar nič ugajal. Postave je bil še precej čedne, ali obraz mu je bil blede in upadel, iz globoko udratih očij, katere so senčile goste obrvi, žarela je strast. Glas je imel zoprni in votel, kar je pričalo kajpada le o razuzdanem življenju. Vselej, kadar je Anico nagovoril in ga je pogledala, zdrznila se je in bojazen jo je obšla pred njim. Čutila je, da

takega moža ne bode mogla rada imeti, ki se ga boji, pred čegar pogledom se stresne.

Vse drugače je sodil Samovčan. Njemu je bilo malo mar, da ni Dominko ves tak, kakor bi moral od svojega zeta zahtevati. Dovolj je bilo, da je imel denar, zaradi drugih stvari se mu ni vzbujalo nezaupanje.

Pomagalo ni nič, da se je Anica branila možitve, in da je Samovčanka ugovarjala, češ, prezgodaj je. Po žetvi, ko bode storjeno večje delo, bode poroka in svatovanje, tako sta se za trdno zmenila Samovčan in Borovščak, in Anica je morala seči Dominku v roko, če tudi nerada.

Ko se je mračilo, vračala sta se Borovščak in sin, Aničin ženin, domov v Brlog.

Sklenena je bila zveza med Anico in Dominkom.

Lovro je danes težko pričakoval, da bi se stemnilo. Nemirno je stopical okoli doma in pogledoval gori na Samovec.

Komaj se je stemnilo, že je sopihal navkreber. Nekaj mu je sicer reklo v prsah, naj nikar ne gre, naj se udá prepovedi, a z druge strani ga je naganjala radovednost in razburjenost, naj le gre. Zmagala je strast. Lepa pot je bila v prijazni noči, a Lovretu je divjal vihar v srcu.

Vendar je tihota v prirodi mirila tudi njegovo srce. »Bodi še nocoj, da zvem, kako je, ako se potem tudi svet podere! Vse prenesem.«

Lovro se vzdrami, pogleda na nebo, pogleda v dolino, od koder se je čulo petje. Tudi on je že mnogokrat pel, a takrat je bil še vesel, smehljal se mu je še ves svet, takrat še ni vedel, da sta na svetu tudi tuga in žalost. Vendar zavriska tudi sedaj, saj že dolgo ni vriskal, in razlegalo se je daleč na okrog.

Anica je čula vriskanje. Ravno se je spravljala k počitku, ko ji udari na ušesa znani glas iz bližine. »Gori gre!« mislila si je. »Kaj naj storim?«

Lovro je bil kmalu na vrtu in pod njenim oknom. Pobere nekaj drobnega peska in ga vrže v okno njene sobice. Anica je bila v hudi zadregi. Ali naj ne reče nič, ali naj izpregovori? Tudi sliši glas, ki jo kliče:

»Anica! Anica!«

To jo premaga, da stopi k oknu in reče:

»Beži, Lovro, vse je izgubljeno! Za Boga, prosim te, beži!«

»Kaj praviš? Vse izgubljeno? Ali ste se domenili?«

»Domenili. Dali me bodo Borovščakovemu Dominiku. Beži!« In Anica izgine.

Lovro še nekoliko postoji, kar začuje blizu sebe:

»Ho, ho, ponočnjak! Kaj si mislil, da bodeš ti njen ženin, ki se še ne upaš poštenim ljudem pred oči!« — in Samovčan stopi bliže izza hišnega ogla.

Lovro se zgane.

»Hej, ti fant! Kako se pa drzneš laziti po noči okoli Samovca? Kaj si hotel?«

Lovro ni mogel nič odvrniti. Zapeklo ga je v dno srca.

»Ali bodeš govoril, ti nepridiprav! Česa iščeš tod!« vpije Samovčan še glasneje in stopi še bliže njega.

»Ne vem, zakaj ste tako hudi na-me. Saj nekdam sem vendar smel priti na Samovec«, odgovori Lovro.

»Hej, ti, fant! Nekdam je bilo nekdam, sedaj ni več tako, in bolje bi bilo, da bi te nikdar ne bilo. A povej, česa iščeš, če ne te, kakor sem že star, premlatim kakor ajdov snop, da bodeš vedno pomnil, kdaj si bil poslednjič na Samovcu.«

»Ne vem, zakaj bi me pretepali. S čim sem to zaslužil? Saj nisem nič slabega storil!«

»Kaj ni dovolj slabo, ako laziš okoli poštene hiše, ko te ni nihče klical, in mi tudi motiš mojo hčer?«

»Jaz nisem nikogar motil. Kar sem mislil, mislil sem vse pošteno.«

»Jaz bi pa ravno rad vedel, kaj si ti tako poštenega mislil.«

Lovro je molčal, ker težko je povedati kaj takega, o čemer se vé, da je brez uspeha.

»Vidiš, kakšna je tista tvoja poštena misel, da se je še povedati ne upaš!«

»Oče, bodite hudi ali ne, saj sami hočete, da naj govorim. Mislil sem kdaj snubiti vašo hčer, in to vendar ni kaj slabega.«

»Oj, ti preklicani štrkovec, kako si predrzen! Človeče, kdo pa si ti in od kod, da hočeš meni nič, tebi nič snubiti na Samovcu?«

»Vest mi pravi, da sem pošten človek, kot so drugi ljudje, in pa morda še boljši, kakor so nekateri drugi.«

»Ti, če si bil že kaj po svetu, moral si že slišati, da mora biti človek tudi poštenih, znanih starišev sin, sicer ne velja nič.«

»Kaj niso bili moji stariši poštene?« vikne Lovro in kri mu zalije obraz.

»Ti, kdo pa je tvoj oče in kdo je tvoja mati?«

»Kaj ne poznate moje matere? Kdo more dvomiti nad njeno poštenostjo? Povejte mi ga, in jaz naučim tistega poštene ljudi drugače soditi! Ne mislite, da moja mati ni poštena zato, ker je revna!«

»Kdo je pa tvoj oče?«

»Moj oče je umrl.«

»Ali si ga poznal? Ti ga nisi poznal, in nihče ga ni poznal, kar biva ljudij v naši dolini. Bog vé, kdo je bil tvoj

oče. Dosti vreden ni, ako pahne od sebe svojega sina in svojo ženo, ako je sploh starka na Selišču tvoja rodna mati. Znabiti je pa le tvoja krušna mati, ki te je kje našla v travi, in ker si se ji smilil, pobrala te je, da bi te ne bilo hudega konec.«

»Samovčan, govorite drugače, sicer...!« vzklikne Lovro in stisne svoje pesti.

Dasi je bil mirne nravi, vendar so ga Samovčanove besede razdražile in razkačile. Vsakdo ljubi in spoštuje svoje stariše in se rad potegne za njih čast.

»Ne jadi se! Kaj mi pa moreš storiti? Kar si, pa si. Povedati ne moreš, kdo je tvoj oče, in reči ne moreš, da je bil pošten. Ko bi imel polne žepe zlatnikov, ne dobi moje hčere tak ničvredni pritepenec!«

»Nobene besede več!« zagrozi se Lovro.

»Oh, za Boga, prepirata se!« vikne Anica, ki se je bala tepeža in je prihitela iz svoje sobice; za njo je prišla Samovčanka, ki še ni vedela, kaj se zunaj godi. Posli so se shajali iz vseh kotov, in kmalu je bil ves Samovec na nogah.

»Lovro, prosim te, pojdi domov! Zakaj ne slušaš?«

»Tvoj oče nima srca!«

»Bodem videl, ali ga imaš ti!« dé Samovčan in vzdigne nogo, da bi ga sunil. Lovro se mu umakne in hoče Samovčana udariti, a Anica stopi med oba razsrjena moža. »Oh, Lovro, nikar!« zaprosi milo.

»Spodite ga!« veli Samovčan svojim hlapcem.

»Mene ni treba poditi, saj grem sam rad, in nikdar več ne pridem na Samovec, dokler bivate vi tukaj. Anica, z Bogom!« reče in hitro odide. Šel je naprej in naprej, a ni vedel, kam.

Samovčan se je sedaj znosil nad Anico.

»Oj, ti hinavka! Take reči počenjaš! S takimi ljudmi se ukvarjaš in ob takem času! In potem se za nje še poteguješ, ako jih podim!«

»Oče, ne sodite me napak!«

»Kako naj te bolje sodim, ako se s tako malovrednim človekom razgovarjaš? Zakaj me pa ne poslušáš? Ali ne veš, kaj pravi četrta božja zapoved?«

»Oče, hotela sem slušati in tudi nisem rekla nič drugega, kakor da naj gre strani, ker se bodem morala možiti. Prav med tem pa ste vi prišli.«

»Zakaj ga že prej nisi zapodila, odgnala, oblila z vodo?«

»Oče, vi ste sami često pohvalili Lovreta kot dobrega mladeniča, in jaz ga nisem mogla imeti za hudobneža. Jaz ne vem, zakaj bi ga sovražila.«

Samovčan je bil jako nejevoljen, ker je hči govorila resnico in ji ni mogel oporekati. Govoril je še marsikaj in se jezil, a ker so se drugi polagoma razgubili, šel je tudi on v hišo.

Ko je še nekoliko časa razgrajal po hiši, žugal Lovretu in Anici, šel je spat, da prespi jezo.

Lovro je drl s Samovca brez prave smeri kar naprej, ne da bi iskal steze. Po njem se je kar kuhalo sovraštvo do Samovčana, deloma zaradi sramote, ker ga je tako spodil, še več pa zato, ker ga je zbadal, da nima poštenega očeta, poštenih starišev. Svojega očeta Lovro res ni poznal in tudi ni vedel, kdo mu je oče, ker mu mati sama nikdar ni povedala, on pa tudi ni vprašal, misleč, da mu je oče umrl kot marsikom, ko je bil še v zibeli. O poštenosti svojega očeta še nikdar ni dvomil, in tudi mu še nihče ni govoril nič slabega o njegovih stariših. Nocoj je prvič slišal od Samovčana, da morebiti nima očeta, ali pa prav malovrednega, in to očitjanje ga je tako zbodlo, tako

užalilo, da je preklinjal vse ljudi, ves svet in uro svojega rojstva.

Ko sta se mu jeza in razburjenost nekoliko polegla ter je mogel treznejše premišljevati in presojati besede, sklenil je iti k materi ter jo poprašati natanko o svojem očetu, da bode vsaj vedel drugič odgovoriti.

Na Selišču je bila že tema, ko je prišel tja Lovro. Mati je že spala in morebiti sanjala o svojem rojstvenem kraju, o veselju mladih dekliških let. Prestrašena je planila s svojega ležišča, ko jo je vzbudilo močno trkanje na okno. Močno se je začudila, ko se ji odzove Lovro. Tako pozno ni nikdar zahajal domov. Kaj se mu je pripetilo posebnega? Tako si je mislila žena in hitela odpirat vežna vrata. Počasi je upihala na ogelju luč in prižgala oljnato svetilko, kakoršne so bile navadne po kmetskih hišah.

»Kaj te je pa privedlo sem tako pozno, da me budiš iz trdnega spanja?« vpraša mati.

»Nekaj posebnega.«

Mati je bila še bolj radovedna.

»Kaj se ti je pa zgodilo?«

»Mati, kje je moj oče?«

To nenavadno vprašanje o takem času, ko se ga je najmanj nadejala, osupnilo jo je in ji zaprlo sapo, da še takoj odgovoriti ni mogla.

»Mati, kje je moj oče?« vpraša nestrpno Lovro drugič.

»Kje je tvoj oče? — Kako, da hočeš to prav sedaj zvedeti?«

»Dolžnost mi je vendar vprašati po očetu, ker mi niste hoteli sami dosedaj povedati, in ker sem čul baš nocoj, da sem sin malovrednega in nepoštenega očeta. Mati! ali res ni bil moj oče pošten?«

»Kdo je to dejal? Kdo si upa reči, da tvoj oče ni bil pošten? Kaj vedó slabega o njem?«

»Tedaj moj oče je bil pošten človek, katerega se mi ni treba sramovati? A povejte vendar, kdo je bil?«

»Nocoj ne, drugikrat, nocoj ne, ker je tako pozno. Idi počivat, da bodeš jutri lože delal.«

»Mati, jaz ne grem od vas, dokler ne zvem, kdo je bil moj oče in kje je, ali je še živ, ali je že mrtev.«

»Povedala sem ti, da je bil tvoj oče dober človek, in to je dosti za nocoj; drugo ti povem drugič.«

»Nocoj, nocoj!«

»Povedala sem ti dovolj.«

»To mi ne zadošča. Jaz moram vedeti, kdo je in kje je moj oče; prej ne grem k Pečarju. Grdo je za-me, da v tej dōbi ne vem nič o svojem očetu, niti njegovega imena ne poznam.«

»Drugikrat, drugikrat!«

»Jaz hočem vedeti sedaj!« zavpije razdraženi Lovro ter udari ob črvivo mizo, da je takoj luč ugasnila.

»Razbojnik! vse bodeš razbil. Gotovo se ga je kje napil!« godrnjala je mati, ko je delala luč.

»Mati, povejte mi!«

»Nocoj ne, v nedeljo!«

»Jaz moram zvedeti nocoj, kdo je moj oče!« vzkrikne Lovro, vstane s sedeža ter pogleda mater tako grozeče, da se ga je skoro bala.

»Kako si silen!«

»Mati, jaz moram zvedeti, kdo je moj oče. Ako je bil tudi največji hudodelec, jaz hočem vedeti. Dosti bolji itak ni bil, ker se tako bojite resnico povedati!«

»Lovro, Lovro, tako govoriš o svojem očetu!«

»Ali naj jaz dobro govorim o njem, ko ves svet pravi, da je bil malovreden človek?«

Ženska je bridko vzdihnila in dejala:

»Lovro, nikdo ne vé v tem kraju razven

mene, kdo je tvoj oče, ker nisem pripovedovala nikomur. Zamolčala sem tudi tebi, ker vem, da bi bil žalosten, ako bi vse zvedel, ker ni vse tako, kakor bi moralo biti. Zato me ne sili povedati to, ker s pripoveditjo bi ti uničila vse tvoje veselje in morda tudi srečo srca.«

»Mati, govorite! Uničeno je že vse in nič več me ne more še bolj žalostiti.«

»Ti si nesrečen, moj sin, in mi tega nisi povedal?«

»Kaj bi vam pravil, ker mi pomagati ne morete!«

»Povej, povej, da bodem tudi jaz prenašala tvoje bolečine in skrbi!«

»Mati, tako težko pripovedujem!«

»Povej mi, ti mi moraš povedati, materi ne smeš zakrivati.«

Po nekolikem pomisleku pové Lovro materi vse od kraja do konca.

»Nesrečni sin!« vzdihne žena, ko je končal.

»Nesrečen sem, nesrečen! Mati, sedaj pa še vi povejte o mojem očetu.«

»Bodi, povem ti vse, a ne zaničuj potem svojih starišev!«

Začela je pripovedovati:

»V tem kraju ni najina domačija, kar že morebiti veš. Doma sem iz prijaznega trga pod visokimi snežniki, kjer je tekla tudi tvoja zibelka, kjer si preživel svoja otročja leta. Jaz sem hči revnih starišev, ki so imeli zadolženo hišico konec trga. Imam še dve sestri in dva brata, ako še niso pomrli.«

»Bila sem nekdanj — kakor so mi rekli — čedna deklica. Pa prav to mi je bilo v nevarnost. Vendar sem se ogibala stanovitno slabih družb in tovarišije. Mladenič iz dobre in bogate hiše mi je obetal, da me vzame za ženo. Bil je lepega vedenja in je imel tudi pravi namen, stopiti z menoj pred altar. Žal, žal, da sem bila premalo

previdna in nisem pomislila, kaj porekó njegovi stariši, oh, žal, da nisem poslušala svarjenja svoje vesti! Zakaj stariši njegovi ga kar nagloma prisilijo, da vzame drugo, bogato nevesto, jaz pa sem ostala v nesreči in sramoti, ki mi je kot grozna kazen ostala od prejšnjih nâd. O koliko sem takrat prestala! Oče in mati sta se hudovala, ljudje so me zasramovali in zaničevali ter kazali s prstom za menoj, kamor sem šla. Najbolj so me pa sovražili stariši in žena tvojega očeta. Po nekoliko grozno bridkih letih, katere sem preživela doma s teboj, sklenem preseliti se kam daleč od svojega rojstvenega kraja. Povem to tudi tvojemu očetu. On je bil zadovoljen, in mi je dal denarja, kolikor je mogel, in prišla sem s teboj v ta kraj.«

»In še živi moj oče?«

»Tega ne vem. Nikdar nisem vprašala nič o njem, in tudi on ne vé, kje sem, ker nisem nikdar sporočila domov o sebi. Za-me je mrtev, kakor sem jaz mrtva za svet, razven za-te.«

»Oh, nesrečen sem, nesrečen!«

»Sin, ne obupaj! Vem, da me Bog kaznuje in tudi tebe tepe zaradi mene, toda odpustil mi bode, saj je usmiljen. S potrpljenjem prenašajva nesrečo, prav s tem si od Boga izprosiva milost. Sin moj, utolaži se!«

»Oh, mati, najrajši bi nehal živeti!«

»Jaz nesrečnica! Oh, zakaj sem ti povedala?«

»Mati ne tarnajte! Bolje, da ste mi povedali sedaj, kakor pozneje.«

»Kaj pa nameravaš sedaj?«

»Nič! vendar, ako mi ne bode obstati tu, pojdem v novi svet poskušat srečo!«

»Le pojdi spat in služi Pečarja pridno, kakor si ga doslej! Bog lahko vse prav obrne.«

»Oh, mati, pozabiti ne bodem mogel!«

»Moraš, pozabiti moraš in udati se. Ako ne gre, ne gre. Spomni se, da ne moremo zahtevati vedno tiste sreče, katero si želimo. Če ti ne dadó Samovčanove, pustiti jo moraš in pozabiti. Ali si hočeš glavo razbiti, ali hočeš še bolj nesrečen biti?«

»Oh, ako bi imel denar!«

»Denar, denar! Kar imam, vse ti dam, ako hočeš, a bojim se, da toliko ne bode zadoščalo!«

»Oh, mati! . . .«

»Idi počivat in pozabi vse. Lahko bodeš drugje srečnejši. Saj ni sreča samo na Samovcu. Sedaj pa lahko noč, Lovro.«

»Z Bogom, mati!«

Žena je navlašč hitreje končala razgovor, češ, polagoma ga bode pomiril in ozdravil čas, zdravnik za vse take rane. Zapahnila je duri, upihnila luč in zlezla na posteljo. Ker ni mogla takoj zaspati, molila je za srečo svojega sina, dokler ji nista ustnici obstali.

Lovro je šel na hlev, kjer je imel na senu svojo rjuho. Del je suktno pod glavo in je kmalu zaspal. To je bilo najbolje tolažilo. (Dalje.)

Daj mi pesmij!

V svitu zôre zlate
Jutro se poraja,
V tožnih mojih prsih
Misel mnoga vstaja.

Čustva v duši skrita
Vró mi v harmonijo.
Prešlih dnij spomini
Z jutrom se mladijo . . .

Daj mi pesmij zôrnih,
Jutro pomladanje,
Da spomine, čustva
Nemo vlijem vanje!

M. O.

na izrečno željo obeh mladih Korenovih preselila v njiju hišo, in Lucija sta se časih skoro sprli, katera bo Jurčka pestovala, tako sta ga ljubili.

Micka je še vedno služila pri Korenu. Reza pa se je kmalu potem preselila nekam daleč in slednjič, kakor pravijo,

vendar-le postala žena Andrejeva, ko se je ta vrnil iz ječe. Poslej je bil res pameten mož, o čemer je bila Reza že davno prepričana. Tudi vdovec Šimen se je spreobrnil: marljivo je lovil žabe in se ogibal krčme. Pri Korenovih je bil kakor domač do svoje smrti.

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

IV.

Po vsej okolici se je razširila bliskoma novica, da so imeli na Samovcu snubače, da pride tje gori za zeta Borovščakov sin iz Brloga, in govorili so še mnogo mnogo, kar je že običajno v takih slučajih. Zraven tega se je tudi zvedelo, da je Pečarjev hlapec Lovro preveč visoko letal, ker je hotel imeti Anico, da ga je pa Samovčan dobro oštel in spodil izpred hiše za vselej. To novico so bili raztrosili med svet posli, ki niso mogli brzdati svojih srbečih jezikov.

Ta novica ni bila na korist nikomur; niti Lovretu, niti Anici ni donášala dobička. Ljudje so še veliko več govorili, kakor je bilo res, in mnogi so Lovretu privoščili, ne vem, ali iz škodoželjnosti ali pa iz nevednosti, ker niso pomislili, da se kaj takega vsakemu lahko prigodi, dokler je še mlad.

Vedno zabavljanje in posmehovanje tovarišev je Lovretu presedalo in v njegovi glavi je vedno bolj zorel sklep, da bi se preselil v Ameriko, umaknil se jim izpred oči takoj, ako mu izpodleti ono, kar je še hotel poskusiti za svojo srečo.

Izmed tega, kar je Postreljač pripovedoval pod Dolarjevim kozolcem na vnebohodov dan popoldne, ohranil si je Lovro najbolj v spominu to, kako se na kresno noč dobi zaklad. To je že tako v človeški naravi, da si to najbolj vtisnemo v spomin in o tem najrajši premišljujemo, kar nam je v dobiček.

Komaj je praprot vzkalila, ker ta poganja še le pozno — okoli binkoštij, — in je naredila par listov, da je bilo že lahko nekoliko prahú na njej, (ako ga je veter zanesel s prašne ceste), bil je Lovro večkrat v stelniku, da mu je le čas dopuščal in se je mogel odtrgati od dela. Hodil je med praprotjo, pripogibal se k tlem, pogrinal pod vsako praprot neki papir, ki ga je bil dobil v prodajalnici, ko si je bil hlače kupil, in je varno otresal praprot za praprotjo, da se je pač vse osulo, kar je bilo na njej obsedelo, bodisi cvetni ali cestni prah. Zdelo se mu je, da to ni pravo praprotno seme, pa ker ga ni poznal, mislil si je: nekaj je že pravega med sivkasto, rmenkasto in rjavkasto mešanico, in otresal je toliko časa,

(ker to delo je zamudno), da je imel slednjič toliko, da bi bil lahko, ako bi se bilo premenilo vse v poper, jedenkrat potresel skledo novega krompirja, ki pride v delalnik opoldne na kmetsko mizo. Z najvažnejšim pripomočkom je bil torej preskrbljen.

Lovro ni mogel strpeti, da bi ne bil povedal Anici, ko jo je došel na stezi proti domu iz cerkve gredé, kaj namerava storiti na kresno noč. Anica mu odgovori, da nima dosti zaupanja v njegovo početje, ker ji je krvavo solnce binkoštnega jutra prorokovalo nesrečo.

Veste-li, da pripisuje naše ljudstvo solncu binkoštnega jutra prorokovalno moč, binkoštni rosi pa zdravilno, ali kako bi že rekli?

Ne bodem preiskaval, koliko je na tem resnice, povedati pa hočem, kaj o tem misli in sodi preprosto ljudstvo.

Na binkoštno jutro vstajajo premnogi jako zgodaj in hodijo gledat vzhajajoče solnce. Komur se vidi solnce bolj rdečkasto, ali kakor mu ga domišljija kaže, krvavo, tisti je nesrečen celo leto ali pa vse življenje. Kdor pa vidi, da vzhajajoče solnce trikrat poskoči in svetlo sije, oni je vse leto srečen in vesel. Trditi ne morem, da solnce na binkoštno jutro res trikrat poskoči, vsaj jaz tega nisem nikdar videl, (morda sem pa zato vedno nesrečen), a čul sem to že mnogokrat in zato sem to zapisal.

Drugi porablajo binkoštno roso. Dekleta, posebno nekatera, ki imajo mnogo željá, gredó se umivat z binkoštno roso. Na vrtu z rokama otepajo rosno travo in se z mokrima rokama močijo po obrazu govoreč: »Zlata rosica, srebrna rosica«. Oni pa, katerim se noge po letu hudo poté, gazijo bosí po rosni travi, verujoč, da se jim odslej noge ne bodo več potile. Ako še povem, da

stavijo pridne gospodinje na binkoštno jutro pred solničnim vzhodom kvas za drože, povedal sem vse, kar vem.

Pa kam sem zašel! Upam, da mi spoštovani čitatelji in velecenjene čitateljice ne bodo zamerili, ker sem v pripovedovanju krenil nekoliko z ravnega pota in se je prava povest nekoliko zakasnila. Popraviti hočem sedaj, kar sem zagrešil in zamudil.

Dan pred kresom je bil najlepši dan rožnega cveta in je obetal prekrasno kresno noč. Že opoldne so se začeli pripravljati za večer. Dečki in deklice so našli praproti in jo pripeljali domov, natrgali so velike šope belih in rmenih kresnic ter lisičjega repa. Ko se je solnce vedno bolj bližalo zatonu, naredili so manjše šopke iz praproti, kresnic in lisičjega repa, za vsako streho jednega. Potem so jih vtaknili v slamnato kap, ali ako do nje niso mogli, metali so jih na streho toliko časa, da so obstali gori. Kresni šopek varuje bajè hišno sleme ognja. Ko so še nastlali z zeleno praprotjo vse sobe, vežo, kuhinjo in dvor, kar brani, da se ne zaredi pri hiši preveč neljubih živalic, storjeno je bilo najpotrebnejše opravilo. Mladenci so navozili in nanosili na staro kresišče vejevja in šibovja, smrečja in bukovja in slame za kres. Čim večja je grmada, tem više plapola kres in slavi svoje kurilce.

V Suhi Krajini cenijo še jako kres, kresna noč je razven svete noči najimenitnejša celega leta.

Robovski mladeniči so bili nanosili na grič precejšnjo gromado. Nekaj so je navlekli s Samovca, od Pečarja in iz drugih selišč, ki imajo že od nekdaj z Robovčani skupen kres.

Ko se je zmračilo in je prišla živina s paše, začeli so tropama prihajati na kresišče. Mladenci, deklice, možje in

žene so se zgrinjali okoli gromade. Od Pečarja je prišel Lovro, v žepu s praprotnim semenom, s Samovca Anica in Samovčan s posli; od vsake hiše je bilo več navzočih, in nekateri so še prinesli suhih butar, da bi kres bolj gorel.

Ko je zazvonilo pri fari »Ave Marijo«, na to pa po drugih cerkvah, odkrili so se možje in mladeniči, in najstarejši ded, ki je bil navzoč, molil je angeljevo češčenje. Utihnila je molitev, utihnilo je zvonjenje. Pri fari se je posvetilo in glasen pok iz topiča je dal znamenje, da se zažgó kresi. Začulo se je pokanje iz drugih vasij, če ne iz topičev, pa vsaj iz pištol, in hipoma so plapolali kresovi raz vsak grič, raz vsak hrib, od sleherne cerkve. V zvonikih se je začulo veselo potrkavanje ubranih zvonov in razlegalo se je po vsej dolini zvonjenje in ukanje.

Praznična in vesela noč! Povsod se ne slavi kres tako slovesno, kakor v Suhu Krajini in to še dandanes, ko se ta zanimiva navada, izvirajoča iz poganstva, drugod bolj in bolj opušča.

Štirje najspretnjši Robovski mladeniči so zažgali gromado na štirih ogljih in plamen je prasketajoč in pokajoč švigal višje in višje. V hipu je plapolal velikanski kres, ki je obseval bližnjo okolico. Ljudje so naredili okoli ognja velik krog, ki se je večal ali manjšal, kakor je kres rastel ali pojemal. Kadar je kres pojemal, nametali so zopet novih butar na ogenj, da je vzplapolal iznova. Ko so zmetali zadnjo kurjavo, posedli so po zeleni trati in so poslušali ubrano zvonjenje, pokanje možnarjev in veselo petje mladeničev, ki so kresovali svetemu Ivanu. Šteli so nebrojne kresove po gorah in gričih. Na severu je gorel zadnji pri sv. Ahaciju in na Krvavih Pečeh, na jugu v Črnem Vrhju, najbolj visoka sta pa bila kresova na Kamen-

vrhu, kjer ga je kuril Jerkin sam, in pa na Vrhovščaku, kjer so kresovali Vrhovščani in Žukovci.

Tudi Robovčani so marsikatero pesem zapeli sedeč pri kresu, dokler ni pogorela zadnja šibica. Lovro se ni preveč veselil, sedel je bolj na strani in premišljeval, kam bi šel za zakladom. Rad bi bil šel iskat zaklada, še rajši bi bil pa vse pustil, ako bi bil mogel kje drugje dobiti denarja, ker se mu je ta reč zdela vendar malo nevarna.

Že zdavnaj je odbila ura deset, ko so se vzdignili od kupa žrjavice in so se vračali vsak na svoj dom. Nekdo je še naredil na kupu tri križe iz palie, da bi se prišli po noči angeljeji gret k ognju.

Ostal je Lovro sam sedeč in premišljuje, ali bi šel, ali ne, kam bi šel, kje bi bilo boljše. Kmalu se odloči. Vstane in krene po bližnji kolovozni poti, ki vodi na Sešine, kjer so Robovski pašniki in listniki polni velikanskih pečin in prepadov, kamor so ljudje najrajši zakopavali svoje dragocenosti, kakor je slišal Lovro.

Pri sv. Antonu na Rebri je bila cerkvena ura lepo in glasno in vsako četrto je Lovro dobro slišal.

Ravno na Plánini pri križu je bil, ko je odbilo najst in je pričel denar cvesti. Iz žepa izvleče robec, odvij ga in vzame iz njega papir s praprotnim semenom. Najprvo pogleda v obližje križa, kjer je že marsikdo iskal zaklada, ki ga je bajè neki skopuh tam zakopal. Ker ne vidi nikakega ognja, ali v tem slučaju denarnega cveta, ali kaj drugega, kar bi kazalo zaklad, zavije na desno od ceste v dolino. V roki je držal pripravljeno praprotno seme, z očmi je pa strmel v temo, v vsak grm, pod vsako drevo, pod vsako skalo. Vse je kazalo, da bode zaman njegov trud.

Ura v zvoniku cerkve sv. Antona je naznanila pol polnoči in lahen vetrič od zahoda mu je prinesel njene glasove na ušesa. Že toliko časa je kolovratil čez grm in strn, pa nikjer še ni zagledal tistega skrivnostnega ognja, tistega zaželenega denarnega cveta.

Lovro je mislil, da je igrača zaklad najti in dobiti, ker je nekdam slišal, da je pod vsako veliko skalo, pod vsakim krivim drevesom zaklad. Držal se je, kakor je sam sodil, bližnje ceste, da ne bi po noči kam zašel po nepotrebem. Ura je udarila tri četrt na polnoč; še malo časa — pa je zamujeno, Lovro bode šel tako suh domov, kakor je šel od doma. Mislil je že vse pustiti in se vrniti na cesto. Že je odvijal papir, da bi raztresel praprotno seme na vse vetrove, ko zagleda v gošči pred sabo nekaj zelenkasto žarečega. Kako razkošno veselje, kaka neizmerna radost ga je obšla po vsem telesu! Še malo trenutkov in vračal se bode z bogatim zakladom domov. Tako je mislil Lovro. V roki tiščeč papir s semenom je prodiral v goščo, zroč nepremično v tisto skrivnostno zelenkasto svetlobo, ne menč se zato, da ga je bodeči glog neusmiljeno opraskal in mu je kriva leska posnela klobuk raz glavo.

Bliže in bliže je bil zakladu. Že se je pripravljaj, da potrese praprotno seme na cvet. Odvije papir in stopi še jeden korak naprej, da bi posul bolj gotovo. Stal je na suhem vejevju, katero je pokalo in se drobilo pod njegovo težo. Kar namah počí debela veja in kup z Lovretom se pogrezne. »O je-ej!« razlegal se je Lovretov glas, ki se mu je izvil iz prsij, ko se je pogrezal. »Jej!« je odmevalo od gozda in udarilo na ušesa Drobničevega Jožka, ki je gnal po cesti par hrvaških buš iz Bučke. Na Krki, kjer je nazadnje krmil, bil se

je navlekel kislega Bolečana in je že težko dohajal buše. Ko mu ta obupno-bolestni krik udari na ušesa v takem kraju in o takem času, oblije ga po vsem životu kurja polt in ščetinasti lasje mu privzdignejo klobuk. Takoj ga mine pijanost in udere jo za bušami, ki so bežale pred njegovim bičem, da so se mu kresale iskre pod okovanimi čevlji.

»Trap! trap! trap!« in »švrk! švrk! švrk!« razlegalo se je po nočni tišini. Buše so morale najhitreje predstavljati noge, Jožek je pa za njimi tekkel, kakor da bi imel krila. Pozabil je pijanost, trud in zaspanost in še opazil ni, da mu je sfrčal klobuk raz glavo. Spomnil se je pa vseh pripovedek, ki jih je slišal, kako so nekdam na Plánini hudi razbojnik ljudi lovili in jih morili. Prepričan je bil, da so razbojnik zopet stopili v javnost, in da je bil ta obupni krik gotovo katerega onih nesrečnežev, ki so prišli njim v roke; menil je, da ga hočejo silovito umoriti.

Bujna domišljija je vse živo risala njegovim dušnim očem.

Še nikdar ni Drobničev Jožek premeril, ali prav rečeno, predirjal poti iz Plánine na Robovje tako hitro, kakor na tisto kresno noč... Ko je prisopihal za bušami do Robovja, tedaj se je še le drznil ozreti se, in ko se je prepričal, da ga nihče ne preganja, jel je iti položneje. Še le sedaj je zapazil, da nima klobuka; pa te izgube ni objoškoval, ampak si je mislil: »Da sem le še cel in da je duša v meni, pa sem vesel; za trideset grošev pa dobim že nov klobuk v sejmu pri sv. Antonu na sv. Aleša dan.«

Pod lipo so še sedeli mladi fantje, kateri o poletnih nočeh ne morejo spat. Ko pride do njih Drobničev Jožek z bušami, pozdravijo ga, rekoč: »Dober večer!« V krajini je ta šega že od

davnih časov in kdor bi po noči ne odzdravil, godilo bi se mu slabo.

»O, za pet ran božjih, vi ste pa tukaj!« zajavka Jožek, ko je videl, da so ljudje. »Ljudje, pojdite! hitite ljudje božji! na Plánini devajo razbojniki nekega človeka iz kože, da tako milo prosi in žalostno ječi, da se ga mora človek usmiliti, ako nima kamnitega srca.«

»Beži, beži, norec! gotovo se ti je sanjalo dremajočemu pod hrastom, ko so se buše pasle po lazih!« odgovori mu Reberščakov Jurče.

»Oj, kaj vam pravim in rečem! Nikdar naj ne vidim svoje matere, ako ni res, kar sem vam povedal. Tam gori za Plánino, v tistem jarku pri cesti, mučijo hudi razbojniki človeka, ki milo joka in bridko vzdihuje: jej! jej! jej!«

»He-he-he! razbojniki — dandanašnji!« nasmeja se zoprnim glasom Vide s Pustote, »ali ste že kdaj slišali, da bi v naših krajih bili razbojniki, he-he-he!«

»Kaj vam pravim, razbojniki ga bodo — verjemite ali ne verjemite; jutri ga bode te lahko našli tam gori za Plánino brez kože!« velí Jožek, ki je bil nevoljen, da mu nečejo verjeti.

»Mlade lisice so lajale«, dé nekdo drug, »pa je mislil, da kdo ječi in na pomoč kliče!«

»Verjemite mi ljudje, ali kaj ste, ako vam rečem, da ga bodo razbojniki umorili; tecite in preženite jih, da rešite človeka, ki morda še ni pripravljen za smrt.«

»Zakaj ga pa sam nisi izkušal rešiti, ako si ga videl med razbojniki!«

»Kdo pravi, da mu nisem hotel pomagati?! Kaj mu nisem! Zakadil sem se med razbojnike, pa precej so se proti meni noži zablesketali in po meni bi bilo, ako bi se ne bil ognil. Ko bi bil jaz pripravljen za smrt, ne bil bi se tistih nožev nič ogibal, tako pa, ko

še nisem zrel za smrt in imam marsikaj še poravnati na tej božji zemlji, urezal sem jo rajši proti domu, ker ne maram iti v vice ali pa še celó v pekel. Klobuk moj je pa vendar jeden razbojnikov nasadil na svoj nož, da sem moral gologlav ubežati.«

»Nikar ne čeljustaj, kdo bo verjel tvojim neslanostim, saj nismo bebeci! Klobuk ti je pa vzel Hočevski Kodrič, ker nisi imel groša, da bi bil vino plačal!« zavrne ga Jurče.

»Vi mi ne verjamete, jaz sem pa tékel s Plánine sem do vasi!«

»Tepec, zakaj pa si!« reče mu več mladeničev, in glasen smeh mu udari na ušesa.

»Hej! buše, hej!« dejal je Jožek, udaril buše čez križ in je šel užaljen naprej, ker mu nikakor niso hoteli verjeti, česar je bil on tako prepričan in je tudi verjel.

Na kresno jutro je Pečarica mešala žgance tiščeča lonec med kolena in je dejala starejšemu dečku: »Idi, idi gori na hlev, pokliči Lovreta ter mu reci, da je solnce že visoko in se žganci hladé; gotovo je zaspal; sinoči je predolgo bdel!«

»Saj ga ni! saj ga ni!« privpije kmalu deček; »seno je mrzlo in nikjer ga ni na hlevu.«

»Ni ga?« začudi se Pečarica; »skoči, skoči še na skedenj in na kozolec! Morda pa kje drugje leži!«

»Matí, nikjer ga ni, prav nikjer, vse sem preiztikal na skednju in kozolcu, pa Lovreta ni nikjer!«

»Poglej še na vrt in na polje!«

Nikjer ga ni bilo in tudi h kosilu ni prišel in nihče ga to jutro še ni videl.

»Treba bode iti doli na Selišče pogledat, morda je pri materi, ker so se morda sinoči nekoliko zbíli, pa jo je dobil čez črepinjo, da se mora sedaj

zdraviti!« dé Pečar, vzame oguljen klobuk in se sam napoti na Selišče.

Na Selišču ga ni bilo in mati ga že od nedelje ni videla. Prestrašila se je, ko je slišala, da sina iščejo in da ga ni nikjer; sumila je, da si je v neizmerni žalosti storil kaj žalega. Pečar je vprašal še tega in onega na vasi, pa nihče ni vedel, kje je Lovro. Pri kresu so ga še videli, potem pa nikjer več.

Sedaj so pa začeli verjeti tisti mladeniči, da je vendar res, kar je po noči Drobničev Jožek pravil, da so razbojniki za Plánino nekoga umorili, in povedali so Pečarju. Bliskoma se je raznesla ta novica po vasi in po fari in hipoma so vedeli mladi in stari, da so Pečarjevega hlapca na kresni večer za Plánino umorili.

Napravili so se mladeniči in moškega iskat, da bi ga pokopali v blagoslovljeno zemljo, da bi njegov duh ne strašil nočnih potnikov.

Ne smemo sedaj zamolčati, kaj se je bilo zgodilo z Lovretom. Lovro je bil zašel na Rupnice, kjer je mnogo globokih jam in prepadov. Nekateri bolj nevarne so pokrili z debelim in drobnim vejevjem, da bi se pasoča živina v njih ne ponesrečila. Lovro je bil zašel k taki pokriti jami in je videl tisto zelenkasto svetlobo, ki je mislil, da je cvet zakopanega denarja, kar pa ni bilo nič drugega, kakor gnil les, ki se po noči, posebno, ako je malo vlažen, rad sveti. Šel je s praprotnim semenom bliže in bliže tisti lučici. Tako je zašel na tak kup vejevja, ki je pokrival jamo, in ker je bil les že Bog vé koliko let na jami in že ves trhlen, prelomijo se spodnje debelejše veje, ki niso mogle nositi ne navadne teže, in Lovro pade s celim kupom v globočino kake tri sežnje globoko. K vsej sreči se je jama nekoliko zoževala proti dnu in se je sedaj z ve-

jami zagatila tako, da ni mogel globlje pasti; vendar je moral biti miren, ako ni hotel pospešiti gotove smrti, ko bi se mu udalo vejevje pod nogami.

Padajoč se je bil dobro obtolkel ob trdih skalah in tu pa tam mu je tekla kri iz rane.

Kako je obžaloval, da je verjel besedam Postreljačevim! Še-le sedaj je spoznal, da je to le prazna bajka, kateri sam Postreljač prav nič ne verjame, ker bi se najprej pač on sam z zakladom okoristil, saj je vedno potreboval denarja. Da bi obupoval, ni imel časa, ampak premišljevali je moral, kako bi si pomagal. Po noči ni videl, kako bi se rešil, zato je sklenil mirno počakati dneva. Rane so ga skelele in žeja ga je mučila.

Čez dolgo časa izginejo zvezde z neba, kar ga je videl nad seboj, in okoli njega je nastal somrak. Svetloba je rastla in kmalu je izprevidel, da se sam iz jame ne more rešiti, in zato tudi ni ničesar poskušal. Tolažil se je, da morda prižene v ta kraj kak pastir živino in da ga prikliče; zato sedaj pa sedaj glasno zavpije, da bi ga zaslišala kaka krščena duša, ako bi bila blizu.

Ura za uro je potekala ali nikogar ni bilo na njegov klic k jami in izprevidel je, da bode moral še precej časa čakati rešitve. Huda žeja ga je mučila in zaspanec ga je nadlegoval. Ko se ni mogel več braniti spanca, zaprl je oči in zadremal.

Dolgo ni dremal, ko ga vzdrami govorjenje. Pomane si oči in posluša, kaj je. »Klobuk, klobuk smo našli!« vpil je nekdo in od vseh stranij so se oglašali drugi.

»Tukaj nekje mora biti, daleč ga niso vlekli«, reče nekdo drugi, katerega je Lovro po glasu spoznal za Pečarja.

»Tukaj sem, tukaj, v jami!« zavpije Lovro, kar more in zakliče Pečarja po imenu.

Izprva takoj umolknejo iskaleci; ko pa spoznajo pravi Lovretov glas, stopijo bliže in pogledajo v jamo. Kmalu jih je bilo polno okoli jame, ki so gledali vanjo, Lovro pa kvišku. Seveda to gledanje in govorjenje ni pomagalo nič in s praznimi rokami ga nikakor niso mogli rešiti. Nekateri so šli domov po vrvi in tako je moral še čakati, predno so ga potegnili zopet na trda tla.

Radovednosti nikakor ni hotel ustreči, ko so ga vprašali, kako je prišel v jamo; vsaj pravega ni hotel povedati. Spodobilo bi se bilo pač, da bi povedal resnico že iz hvaležnosti, da so ga iz jame potegnili; toda, zakaj je molčal, umevamo lahko.

Začudil se je pa, ko so ga poprašali o roparjih, ki so ga bajè hoteli umoriti,

kakor je trdil Drobničev Jožek. Čim bolj je zatrjeval, da ni nobenega roparja videl, tem bolj so verjeli in bili prepričani, da so ga roparji v jamo vrgli, da pa tačas Lovro ni bil pri zavednosti, ali jim je pa moral priseči, da ne bo nič o njih govoril, ako ga pusté živega. Zastonj je trdil, da je padel sam v jamo.

Lovro si je pri materi lečil vdrto kožo. Jediná mati je vedela, zakaj je Lovro padel v jamo in pa Samovškova Anica je morebiti slutila. Drugi so govorili čudne reči. Tisti, ki so verjeli Drobničevemu Jožku, pravili so, da so ga razbojnik napadli; drugi so trdili, da si je hotel sam življenje končati zato, ker mu ni Samovčan dal Anice. Govorili so še mnogo, in tako je bil Lovro po tem dogodku res glasovita oseba.

(Dalje.)

V s a m o t i.

Stavil sem hrumeči svet,
Samoto si izbral; —
Dišeči cvet mladostnih let
Osu! je časa val.

A srečen sem, če tudi cvet
Ne trosi več vonjav, —
Pa srčni mir, pa sreča spet
Pošilja mi pozdrav.

Nesrečni svet! Mamil imaš
V naročaju odveč —
Gorjé pa mu, komur podaš
Smejé napoj žareč! . . .

Sladak, kot vsak, i tvoj je strup,
Sladkó dišeč tvoj cvet, —
A v kupo trosi si obup,
Kdor tebe moli — svet! . . .

I.

I jaz pokusil sem napoj.
Nasmehu sem verjel, —
A ta napoj, nasmeh je tvoj
Mi srečo strl v pepel!

Pekél tu v prsih nosil sem,
In često pozno v noč
Groznó trpeč Te prosil sem:
»Moj Bog, moj Bog, — pomoč!«

In Ti si dvignil me ljubó
In gorko me objel, —
Pogasil ogenj si skrbnó,
Ki v prsih mi besnel.

Tu srečen spet sem! Kaj, če cvet
Ne širi več vonjav!
Pa srčni mir, pa sreča spet
Pošilja mi pozdráv! . . .

gorjansko ljudstvo, koga so tu naposled spremili k večnemu počitku; vedeli in čutili so župljani, da so položili v grob: zlato srcé, katero je bilo vselej sočutno odprto siromakom; vedelo je ljudstvo, da to srce, prej tako skrbeče in čuteče, prestalo je sedaj býti, in čuda

ni, da so vsi objokovali svojega največjega tolažnika in dobrotnika.

In še pozni rod bode pripovedoval o župniku, kateri je mnogo let blagodejno pastiroval v župniji G . . . , in marsikdo bode pokleknil kraj groba in pomolil za dušo pokojnikovo.

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

V.

Samovčan je prav hitel z Aničino možitvijo. Takoj, ko so pospravili seno in žito, da je bilo največje delo v kraju, šli so delat k beležniku pismo. Po kratkem besedovanju sta se ženinova in nevestina stranka zjediniли ter sta podpisali ženitovanjsko pismo. Tudi Anica se je podpisala, ker je bila kakor mrtva stvar v roki svojega neizprosnege očeta. Protiviti se bi bilo zanjo brezuspešno in vsako ugovarjanje bi bilo že itak napeto razmerje med očetom in hčerjo le poostrilo.

O tem zmenku se je kmalu zvedelo na vse strani. Pa kaj se zvé tako hitro, kakor da se hočeta ta in ta vzeti? In to je že taka navada, da se mnogo več govori, kakor je res, da se najmanjša pičica, ki se nahaja na dobrem imenu, časti ali poštenju prihodnjih zakonskih, razmaže v velik madež. Tem več govoré ljudje, čim manj so jima prijazni. Vrstnice in tekmovalke Aničine so imele o njej kaj mnogo povedati, bodisi iz sovraštva, iz zavisti ali radi česarkoli. Zlasti one, ki so bile neprosto voljno že device v srpanu (kakor jih imenujejo) in pa tiste, ki niso imele posebno

čednih obrazov, brusile so svoje jezike ter o njej mnogo strupenega povedale, posebno kar se tiče njenega prijateljstva z Lovretom.

Lovro je bil že toliko srečen, da je zvedel posredno ali neposredno vse, kar se je govorilo. Dobri prijatelji — kdo jih nima? — so mu brž prinesli vse na ušesa, kar so zvedeli od deklet, največ zato, da so — »prevzetnega prihajča« dražili in žalostili. Po drugi poti so skrbeli drugi, da je tudi stara mati vse zvedela, kar se je kvasilo o njenem sinu.

Dasi je Lovro dobro vedel, da se bode Anica možila, vendar ga je osupnila novica, da je že skleneno pismo. Njegovo srce se je napolnilo z žalostjo.

Ves se je izpremenil. Prej živahen, zgovoren in vesel stopal je sedaj rad po samotnih potih in stezah počasi in zamišljen; glavo je nosil sklonjeno, kakor po zgodnji slani poparjena cvetica svoj cvet; cvetoča lica so mu upadla in bledela in visoko čelo, prej tako ponosno, dobilo je brazde. To niso bila znamenja srčnega miru, sreče

in veselja, radosti in zadovoljnosti. In njegove oči, ki so izgubile prejšnji lesk in odsev, pripovedovale so umevno, da divjá v prsih mladega človeka vihar, ki uničuje duševno in telesno mlado življenje. Svet ni imel zanj nobenega veselja več. Nem in top je bil za vse. Le redko je bil doma pri svoji stari materi, katero je sinova nesreča tudi bolela, samo drugače kakor njega. Res, Lovro je visoko pogledal, ker se je — skoro berač — drznil pogledati v obraz bogati Samovčanovi Anici. A srce in duh se ne dasta stisniti v ozke meje telesa; slobodna in neomejena se hočeta gibati, živeti in veseliti.

Neki večer, malo dnij pred poroko, vrne se Lovro truden in lačen domov od dolgega pohajanja. Ker je bilo toplo, sede na tnalu na leseno kobilo, podprè si glavo z lakti in gleda zamišljeno tje gori na reber, kjer je stal Samovec. Kmalu se zmračí, nebo zažari, na večerni strani se prikažejo polagoma nebrojne zvezdice. Nad poljem se je vzdigovala tista lahka meglica, ki nastopa po toplih poletnih dneh kmalu za solničnim zahodom; po zraku so brneli krvoločni komarji, drobne mušice in nebroj drugih mrčesov; za njimi so se poganjali s tihim vzletom lačni netopirji, katere je privabila noč iz temnih lukenj in dupel . . .

Mati Lovretova je s skrbjo pogledovala iz veže zamišljenega sina, in ko le ni sam prišel v sobo, kjer se je hladila večerja, šla je še ona ven, da bi ga opomnila.

»Lovro, ljubi moj Lovro, že zopet tako zamišljen!« nagovori ga mati, prime za roko ter mu pogleda v upadli obraz. »Pravični Bog! Sin, kaj ti je, da sahnesh in veneš, kakor cvetica v suši? Ali nisi zdrav? Kaka morilna bolezen te pa razjeda? Ljubi sin, govôri!«

»Mati, saj veste.« Votlo se mu prikrade glas iz prsij.

»Sin, pozabi in udaj se volji božji! Usojena ti gotovo ni bila ta, za katero si se tako trudil in še sedaj vzdihuješ. Morda pa tudi ni taka, kakor se ti zdi, morebiti te ni vredna. Pozabi jo, saj bodeš živel lahko in srečno tudi brez nje.«

»Mati, vi tega ne poznate, ako tako govorite. Za-me je sedaj ogrenjeno življenje; vsak dan mi pripravlja novih bolečin. Da bi bil še kdaj srečen in vesel, ne morem upati.« Pobesil je glavo.

»Sin, glej in slušaj, kaj ti pové tvoja stara mati, ki je bila nekdanj tudi mlada in je že izkusila marsikaj na svetu. Nekdanj se mi je godilo ravno tako, kakor se godi sedaj tebi, in menila sem, da mi ni mogoče več živeti. Res me je hudobni duh zapeljeval, naj si končam življenje, a bila sem dovolj trdna v izkušnjavah in danes, čez toliko let, še živim, ako ne v bogastvu, pa vsaj zadovoljna s tem, kar imam. Tako bodeš tudi ti prebil to izgubo in živel bodeš gotovo še dalj časa, kakor jaz, in lahko še lože, saj si zdrav in krepak, in svet je tudi velik.«

»Morda je vse to res, kar pravite, a jaz gotovo ne bodem mogel pozabiti svoje ljubezni. Kako mi bode, ko bodem gledal družega zraven nje, ki mi je bila najdražja na svetu!«

»Ljubi sin! Na svetu je vse minljivo in pozabno. Pozabil bodeš vse. Minula bode žalost, umirilo se ti bode ranjeno srce in vesel bodeš, kot si bil prejšnji čas. Verjemi!«

»Da, da, žalost bode minula, prav pravite, mati, toda takrat, ko me bodo položili v krsto ter odnesli iz te kočice tje k cerkvi, kjer bodo položili umirjeno moje srce v hladni grob.«

»Sin, ne tako! Ne govôri tako! Tudi ti bodeš še vesel.«

»Vesel, pravite, bodem in srečen? Za me ni veselja in sreče več. Ako bi bila Anica umrla, bil bi se morda potolažil, ker bi bil jasno videl, da ni namenjena meni za ženo. Upal bi bil, da se snideva v večnosti. Živel bi bil kot dober, pošten človek. A sedaj — kakšno upanje še imam?«

»Pojdi v kočo, pozabi, in videl bodeš, da bode dobro.«

»Živeti ne morem več tu, kjer me vsak grm, vsako drevo spominja prejšnje sreče in veselja. Kolikor mi je še usojeno živeti, preživeti hočem na tihem med tujimi ljudmi, v drugih krajih, kjer me nikdo ne pozna, kjer se mi ne bode vsakdo škodoželjno posmehoval.«

»Najbolje je doma, in srečen bodeš le v domovini. Tu glej na okoli« — in starka je naredila z roko polkrog — »poznaš vse; nikjer ne najdeš lepših krajev, nikjer ne tako zadovoljnega ljudstva, kakor tu pri nas. Videl bodeš pač ljudi oblečene v svilo in okrašene z biseri in zlatnino, a da bi bili tako zadovoljni, kakor pri nas, ne najdeš jih križem sveta. In naše gore in doli in polja in logi: kje se nahajajo njim enaki? Ostani doma pri svoji stari materi, ki ti gotovo vse najboljše želi.«

»Res, mati, lep kraj je tu in srečno ljudstvo, a ravno zato bi bilo huje meni živeti med srečnimi v lepem kraju, kjer bi me vse spominjalo nekdanje sreče. Iti hočem v tujino, in ako kdaj pozabim, kar je minulo, povrnem se gotovo v domačijo k vam, mati, kjer bodem živel pri vas, ako ne srečen in vesel, pa vsaj v miru.«

»Kam pa hočeš iti?«

»Čez morje v Ameriko.«

»Čez morje v Ameriko, praviš?«

»Da; tja čez morje pojdem. Morda se mi tam posreči pozabiti svojo nesrečo. Marsikdo je našel srečo onkraj morja, morda jo najdem tudi jaz; morda pozabim neizmerno izgubo in si morebiti še z delom pridobim denarja, s katerim utrdim vam in sebi neskrbno bodočnost. Potem pa, ako bodem imel denar, izseliva se iz tega kraja, da se mi ne bodo vedno vzbujali bridkostni spomini.«

»Čuj, Lovro, kaj ti povem! Ostani tu; ne išči si sreče onkraj morja! Ako te je volja pozabiti, kar si imel, pozabiš lahko tu, in ako hočeš delati pridno in vstrajno, delaj tukaj, in godilo se ti bode bolje, nego tam za morjem.«

»Mati, draga mati! Težko se ločim od vas, a še tisočkrat teže bivam tukaj. Ako bi vi vedeli, kako me boli tu notri v prsih, kako poka po meni od žalosti in tuge, kadar zagledam ono-le poslopje tam gori«, pokaže na Samovec, »ne branili bi mi iti proč, proč iz kraja, kjer je grob sreče mojega srca.«

»Ako misliš, da bi ne mogel tu prestat, pojdi, idi v tuji svet, a na tujem v šumu veselega sveta ne pozabi mene, svoje rodne matere, ne pozabi kraja, kjer si dorastel!« dé starka z milim glasom, ko je videla, da ne more več braniti.

»Ne pozabim vas nikdar.«

»Idiva k večerji!«

Lovro vstane in gre za materjo k večerji. Nadaljevala sta pričeti pogovor.

Po večerji seže Lovro po klobuk in urno odide iz hiše. Krene na stezo proti Samovcu.

»Še enkrat jo hočem videti — poslednjič, predno grem iz tega kraja; govoriti hočem ž njo, naj stane kar koli«, dé ter stopi hitreje po ozki stezi, katero so slabo razsvetljevale zvezdice. Bil je mirno; v robovskem lesu se je oglašal čuk.

Zagrozil se mu je bil Samovčan — a gnalo ga je vendar s tako silo tje gori, da se ni brigal za grožnje ponosnega kmeta.

Med tem, ko se je Lovro razgovarjal z materjo, slonela je Anica na oknu svoje sobice, podpirala si je z belo roko vročo glavo in je tužno zrla v svetlo večernico, ki se je zasvetila na jasnem nebu. Na blestem obrazu ni videti veselja, ni sreče. Kaj ji teži srce? Kaj ji kalí veselje mladih dnij?

V hiši in okoli nje je nenavadna živahnost in delavnost; pripravljajo za njeno svatovščino. Še malo dnij in stopila bode z neljubljenim ženinom pred oltar, kjer se bode sklenila ž njim za vse življenje.

Čim bliže je prihajal ta dan, tem tesneje in huje ji je bilo v srcu. Kako drugače bi pričakovala tistega dné, ako bi si sama izbirala ženina! Izkušala je vsaj malo pozabiti prošlost svojo, — a nikakor ni mogla. Premišljevala je sedaj to, sedaj ono, da bi se zamotila, toda vse zastonj. Pretesno se ji je zdelo v sobici, šla je ven na vrt, da bi si pod milim nebom v večernem hladu vsaj nekoliko pregnala bridke, a vendar vsele spomine.

Konec kozolca pod košato jablano je nekdanj njen oče postavil klopico, in tje je prišla sest sedaj Anica. Tam je sedela poprej mnogokrat ter je zrla v dolino, na Robovje in k Pečarju, ko je še tam bival Lovro. Takrat je bila vselej vesela, ker nevesela bodočnost ji je bila še zakrita.

Prišla je na vrt, da bi se nekoliko razvedrila, a pogled doli na Robovje jo je žalostil še bolj. Še živeje se je spominjala Lovreta, ko je zrla doli po stezi. Vsi dogodki, veseli in žalostni, so ji stopili živeje pred oči. Vedela je, kako rad jo ima, in z nemirom je mi-

slila, kako neizmerna je njegova žalost, kako krvaví njegovo blago srce, in ali ne bode on morda zato vse življenje nesrečen. Kaj bi dala, ako bi mogla to predrugačiti!

Zaželela si je videti še enkrat Lovreta, še enkrat se pogovoriti ž njim, predno se zaveže z drugim za vse žive dni. Gledala je po stezi in mislila.

Ko je tako zrla v gosti mrak ali skoro noč, zagleda nekoga prihajajočega po stezi. Strese se. Nekaj ji zašepeta, da je on, da prihaja tisti, ki si ga je zaželela, dasi ji bode pri njegovem pogledu pokalo srce. Pričakovala ga je tretetajoč, srce ji je močno bilo.

Prihajač krene prišedši na vrt proti njej. Najrajša bi bila zbežala, a neka nevidna moč jo je pridrževala na mestu. Še malo korakov in pred njo je stal Lovro.

»Moj Bog, ali si tukaj?« viknila je polglasno.

»Anica!«

Pogledala mu je v upadli obraz. Stresnila se je, ko ga je videla vsega izpremenjenega. Delal se je mirnega in ravnodušnega, a vse, obraz, oči, njegovo kretanje, vse je pričalo o dušnem trpljenju. Ni si mogla misliti, da bi ga žalost v kratkem času mogla toliko izpremeniti.

»Anica, ne zameri, da te motim. Gotovo se me nisi nadejala sedaj, a neka moč me je gnala z vso silo sèm gori na Samovec, da te še enkrat vidim, da poslednjič govorim s teboj. Hudo mi je, da moram iti proč iz ljubega mi kraja, a še stokrat huje bi mi bilo, ako bi šel brez slovesa od tebe — —« Glas mu obnemore. Ponudi ji roko, ter se vsede k njej na klop.

»Lovro, Lovro, ljubi moj Lovro!« Vroče solze jo polijó po licu.

»Ne tuguj! Ne smeš jadikovati. Mora že tako biti. Predrugačiti se sedaj ne

dá in se tudi ne smé. Morda bi bilo za te še slabše. Udaj se usodi, zaupaj v Boga in pozabila bodeš vse lahko, kar ti teži srce.« Tolažil jo je, sam tolažbe potreben.

»Kaj misliš o meni! Gotovo veruješ, da sem jaz vesela privolila v to zvezo, misliš, da sem jaz z lahkim srcem podala roko? Prosim te, sodi drugače o meni! Bila sem . . .«

»Dovolj, dovolj, Anica, vé m vse. Ti si prisiljena vzeti njega, prisilil te je oče. Braniti se sedaj več ne smeš. Oče že vé, kako je za te bolje. Mene pa pozabi, da ti spomini ne bodo grenili življenja. Tudi jaz grém proč od tod, proč iz domovine, to pa zato, da mi ne bodeš vedno pred očmi, da me bodeš prej pozabila, saj za me v tem kraju itak ni več sreče, ni veselja.«

»Kaj pa misliš, kam hočeš iti?« vpraša ga Anica vsa preplašena.

»Iz domovine, proč iz tega kraja na tuje, tje čez morje hočem iti!«

»Lovro, nikar!«

»Moram, proč moram iz teh krajev, ločiti se od prijaznih gričev in dolinic, kjer sem preživel najveselejše dni svoje mladosti. Jeziti se zato na te ne smem in ne morem, saj vem, da si nedolžna, a smiliš se mi, ker vem, da je tudi tebi hudo. In sedaj — naj ti še enkrat sežem v roko, še enkrat slišim tvoj glas, saj je morda — — zadnjikrat!« Z drhtajočim glasom je izpregovoril zadnje besede.

»In na tujem bodeš pozabil na domovino, na mater, prijatelje, znance, pozabil bodeš vse in tudi . . .«

»Tebe, hotela si reči. Morebiti bi bilo dobro, a bojim se, da ne bodem mogel. — Saj veš, grm, ki ima močne korenine, utrga se rajši, kakor bi se dal izruvati, in ostanki poganjajo zopet zelenje in cvetje. Tako je tudi z lju-

beznijo: utrga se, a popolnoma se izruvati ne dá.

Oba sta molčala.

»Dovolj je, muditi te ne smem«, povzame zopet Lovro. »Predno grem, še prosim, da pozabiš mene, ako me moreš; udaj se volji očetovi, prenašaj potrpežljivo vse težave, bodi zadovoljna z možem, katerega ti je izbral oče. Tako bodeš živela najboljše. Sedaj moram iti. Bodi . . .«

»Lovro, še počakaj!«

»Ne, ne, Anica, čas poteka, tudi te ne smem tu muditi, sedaj tem manj, ker v malo dneh stopiš z drugim pred oltar, ki bode do smrti tvoj srečni mož. Ločiti se morava. O, srečne ure — minule so kot sanje! Odpira se mi bodočnost brez upanja, brez tolažbe. Anica z Bogom!«

Bila je težka ločitev. Ne bodemo je popisovali do pičice.

»Ostani tu«, zakliče še Anica, skoro premagana od žalosti, »ne hodi proč, ali pa vzemi še mene s seboj! Ne zapusti me, Lovro!«

»Anica, ljuba moja —«

»Anka! Anka!« začuje se Samovčanov glas od hiše.

»Kličejo te.«

»Z Bogom, Anica!« šepne Lovro in izgine, ne čakajoč odgovora, da bi ga ne videl Samovčan.

Bleda se je vrnila Anica na očetov klic v sobo. Solze so ji zastirale oči.

Lovro je hitel navzdol. Ko je bil pri Anici, polajšala se mu je nekoliko sedanjost, udal se je svojim čustvom. Samovčanov klic ga je pa vzdramil. Bridka istina, skeleča izguba mu je stopila živeje pred oči, vsa teža njegove bolesti mu je legla na srce. Oh, bila je huda pot, težka pot.

Čez dva dni, bilo je prav v soboto, odšel je Lovro proti mestu; mati ga je spremljala do železnice. — Srečno pot!

V ponedeljek po Lovretovem odhodu se je pomikala proti župnijski cerkvi dolga vrsta svatov, ki so bili razven neveste vsi veseli. Nekateri so se veselili dobrih jedil, katera bodo uživali, drugi sladkega vina, katero bodo pili, tretji pa, posebno mlajši, godbe in plesa. Okoli cerkve je stalo mnogo radovednih gledalcev.

Vstopijo; toliko svatov prihaja malokdaj v cerkev. Anica sama ni mislila, kaj se godi; le to je vedela, da ji je hudo, jako hudo. Vendar — čudno — raste ji je pogum, čim bolj se je bližal usodni trenotek. Bog ve, kako bi se bilo izšlo, ako bi Samovčana ne bilo v cerkvi. Ko je vprašal župnik Anico, ali želi vzeti ženina Dominika, ni odgovorila ničesar, videlo se ji je, kakor bi se pomišljala. Samovčanu je prihajala kri v glavo, hipoma si je predočil, kolika sramota zanj, če mu prečrta hči račun pred oltarjem zadnji hip. Nejevoljen zahrška, Anica se ozre nanj; oče jo pogleda tako grozeče, da se dekle zgane ter prestrašeno reče: »Da.«

Tako je bila poroka sklenena na radost Samovčanovo.

Vrnili so se iz cerkve na Samovec, kjer je bilo veselo in veliko ženitovanje.

Zanašajoč se na živahno domišljijo cenjenih čitateljev ne bodem natančneje popisoval ženitnine, saj si bodo čitatelji in čitateljice sami popolnili, kar je tu praznega in nedostatnega. Kdo ni še bil z veseljem na slovenskem ženitovanju, ako ne svojem, pa vsaj na bratovem ali sestrinem, ali kakega sorodnika, soseda, prijatelja!

Pili so rujno vince iz Bele Krajine, kamor ga je šel sam Samovčan kupovat. Kuharica, ki takrat ni prvič kuhala na ženitovanju, delala je čast z dobrimi jedili sebi in vsemu stanu. Tudi godli so in sicer skoro tako, kakor pravi ribniška

pripovedka: »Jeden je poleno grizel, drugi je ‚mesingaste klobase‘ jel; gosli so goslale, citre so citrale, bas je pa renčal.« Samo Smolè s Trnja je delal skazo s svojo zašito harmoniko, katero je neusmiljeno vlekel, da je škripala in cvilila, kakor bi imela poln meh mladih maček. Godli so tako, da so se mladim svatom začele noge same privzdigovati, da so se vrteli v plesu; mladeniči so bili s podkovanimi petami ob trda tla, da so se kresale iskre. To je bilo veselja! Žareli so svatom obrazi od dobre volje, saj je bilo po besedah očke starešine »veselo, da nikoli tako«.

Jedina nevesta ni bila dobre volje; žalostna je sedela poleg svojega ženina, nič je ni moglo razveseliti: hladno je poslušala godbo, néma je bila za petje in pogovore; zaman se je trudil udobrovoljiti jo godec Jožek s svojimi najboljšimi burkami in dovtipi.

Gotovo niso vsi vedeli, zakaj je nevesta žalostna, tako otožna in molčeča. Res je, da se vsaki nevesti stori milo, ko se poslavlja od svojih družic, ko se ozira nazaj v brezskrbna dekliška leta, polna radosti in veselja. Z Bogom mladost in radost! Odpira se ji novo življenje, življenje skrbij in težav. Nikdar več se ne povrnejo oni veseli trenotki, ko se je radovala v krogu veselih tovarišic. Tako misli marsikatera nevesta. In Anica? — Da, tudi njo tarejo mučne misli. Ni nam treba še le ugihati, katere. Njen blede, upadli obraz izraža neizmerno boleost, udrte oči so izgubile ves ogenj in kri jih zaliva; zopet in zopet se ji zaškri v očeh solza, ki drkne po licu.

Kadar le more, zapusti veselo, a zanjo zoprno družbo in pohiti v svojo sobico.

Minulo je tudi ženitovanje. Svatje so se razšli. Družina, sosedge in berači so pojedali ostanke.

Nekaj dnij po ženitovanju je že itak v tisti hiši, kjer se gostuje, vse zbegano, zaspano in bolno, a na Samovcu se tudi potem ni hotelo kar nič oživiti.

Mlada žena je hodila objokana po hiši in okoli hiše. Novi gospodar je malomarno ogledoval novo gospodarstvo in ni kazal prave delavnosti, kakoršne si je želel Samovčan. Stari je bil čmeren kakor meglen jesenski dan, ker je videl, da se Anica drži kakor

čmerika. In družina, videč, da med domačimi ni pravega veselja, utihnila je tudi, in vsak je le toliko govoril, kolikor je moral. Kajpada so dekle potem pravile na okoli, da je na Samovcu silno pusto in dolg čas. »Stari godrnja, mlada gospodinja joka, novi gospodar se pa drži kakor nebodigatreba.«

Veselja ni bilo več na Samovcu.

(Dalje.)

Junak sedanjega časa.

(Odlomek iz življenja. Spisal X.)

I.

There are more things in heaven and earth,
Horatio,
Than are dreamt of in your philosophy.

Shakespeare: Hamlet.

Ge-li res bilo, ali ni bilo — kdo vpraša po tem v povestih? Vendar bi bilo večkrat dobro, da bi to vedeli. Čitatelj živi v domišljiji, kakor v istini, in ne dela rad mej med izmišljenimi dogodki in istinitimi. Žal, da se razliva izmišljena in škodljiva snov kake povesti kakor hudournik po najlepših poljih mladega srca in uma. — Naš odlomek ima resnično jedro. Dasi nima to za vrednost povesti nič pomena, ima ga pa za čitatelja. Njegovi prijaznosti izročam te vrste.

Bilo je v začetku jeseni leta 187... Oblačno nebo je bilo vzrok, da se je noč storila zgodaj, in že ob šesti uri so svetile svetilnice dunajskega mesta. V veliko gostilno (imenujemo jo z izmišljenim imenom) Česnarjevo je dohajalo

sicer vedno mnogo ljudij; vrata so bila kakor pri panju luknja, ki je redko kdaj prazna. A nocoj prihaja gostov več ko po navadi; večinoma so mladi možje, nekateri tudi že v poznejših letih. Idimo za trojico, ki je v živahnem pogovoru vstopila skozi glavna vrata! Ne gré pa v sobano, kjer so navadni gostje, ampak po razsvetljeni veži in elegantnih stopnicah v prvo nadstropje; tu zavijejo vsi trije na desno, odpró brez trkanja velika vrata in stojé v dosti veliki, s plinom in svečami razsvetljeni dvorani.

Ko je vstopila naša trojica, bilo je že mnogo gospodov zbranih, izmed katerih so nekateri pazno čitali časopise, drugi so pili pivo, tretji so imeli zopet kaj drugega pred seboj na mizi. Vstopivše pozdravijo nekateri, ki so sedeli

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

VI.

Preskočimo v vrsti dogodjajev nekoliko časa!

Odkar je šel Lovro v novi svet, ni se v Robovju zgodilo nič posebnega, razven, da je mesto nekaterih starih vaščanov, ki so se naveličali živeti, prišlo na svet nekaj novih, kateri bodo pa šli kdaj gotovo radi ali neradi za svojimi dedi. Na Selišču je bilo sedaj še bolj samotno; bila je stara mati sama v koči, zato pa je bila še bolj čmerna, ker je žalovala za sinom.

In na Samovcu? Tam je bilo vse drugače, kakor poprej. Z novim gospodarjem je prišlo tje sicer novo življenje, pa tako, kakoršnega si ni želel nihče.

Staremu Samovčanu se je zdelo sedaj vse narobe, in v srcu se je, kakor so si ljudje pripovedovali, večkrat pokesal, da je svojo hčer dal Borovščakovemu.

Znano je, da mačka skriva svoje kremplje, kadar se komu dobrika, a kadar ji kaj ni po volji, tedaj opraska neusmiljeno, ko se človek prav nič ne nadeja. Tako je ravnal Dominko. Skrival se je, dokler se je ženil, in ni kazal svojih slabih lastnostij; a ko je bil na trdnem, ko se ni imel ničesar več bati, ko je bil pravi gospodar, tedaj so se prikazovale njegove slabosti, napake, razvade, — kazal se je malovrednega in razuzdanega človeka, brez volje, da bi predrugačil svoje življenje.

Kakšno srečo je uživala poleg njega dobra žena? Zanja ni imel nobene odkrite, lepe, prijazne besede. O medsebojni zaupnosti, kakoršna mora biti med zakonskimi, ni bilo ni sluha. Možu

so bili mar le gostilna in vinski prijatelji. Vlačil se je po gostilnah, popijal pozno v noč, preklinjaje kolovratil domov in razgrajal.

Ani je bilo nestrpljivo hudo. Poznalo se ji je, da trpi dušno. Postarala se je vidno: obledela je; lice, na katerem je prej cvetla zdrava rudečica, upadlo ji je tako, da so se na njem poznale kosti; brada se je poostrila, oči, prej vesele in živahne, postale so motne in kalne, brez življenja, udrte globoko pod čelo, in okoli njih se je napravil modrikasto-črn venec, ki je nasledek prečutih nočij in živčne bolezni. O svojem neznosnem stanju ni tožila, saj tudi ni imela nikogar, kateremu bi potožila svojo bol. Jedina mati je imela ž njo sočutje, dasi je imela poprej premalo trdne volje, da bi se bila ustavila moževi nameri.

A kako je bilo Lovretu?

Lovro je, priševši v Ameriko, kmalu dobil službo. Res ni bila lahka, ali dajala mu je znaten zaslužek, da si je mogel tudi kaj prihraniti. Kako je živel v Ameriki, naj kaže to-le pismo, katero je pisal svoji materi:

Draga moja mati!

Najprvo Vas srčno pozdravljam iz daljave in Vas v duhu poljubljam. Minuli teden sem se pripeljal v New-York, ki je velikansko mesto v Ameriki. Z menoj je prišlo še mnogo drugih popotnikov iz vseh krajev Evrope. Mornarji in popotniki so govorili ponajveč nemški, mnogo pa tudi slovenski, hrvaški, slovaški, poljski

in še druge jezike. Vsi ti ljudje so z malimi izjemami bili doma nesrečni. Seznanil sem se med vožnjo z nekaterimi potovalci ter zvedel, da so šli na pot z zadnjimi krajcarji. V Ameriki si bodo — tako upajo — opomogli ter preživili sebe in svojo družino. V New-Yorku se nisem dolgo mudil, ampak sem se peljal zopet kake tri dni po železnici, dokler nisem izstopil ali bil prav za prav prisiljen izstopiti na postaji blizu nekega mesta. Šel sem v mesto, nad katerim je ležal oblak črnega dima, ki se je valil iz visokih dimnikov premnogih tvornic. Mislil sem, da je kakor v Ljubljani. Toda tu je vse drugače. Ljudje so pri nas prijazni in postrežljivi, tu pa se za tujca nič ne zmenijo. Nisem vedel, kam bi šel, in Bog vedi, kaj bi bil počel, ako bi ne bil prišel neki človek, ki spravlja izseljence v službe. Nagovoril me je v več jezikih, naposled tudi v neki mešanici nemščine in našemu podobnega jezika, kakoršnega govore loncevezi; tako sem ga razumel. Dal sem mu par goldinarjev, in peljal me je v neko tvornico, kjer so me vzeli v službo. Hvalil se ne bodem nič, ampak pisati hočem resnico. Kesam se skoro, da sem šel sèm. Bolje bi bilo za-me, da bi bil ostal doma, ali vsaj blizu domačije. Res imam tukaj veliko dnino, ali delati moram kot stroj, težko in brez odmora.

Razven mene je tukaj še nekaj Slovencev in mnogo drugih Avstrijcev, potem pa sploh ljudje z vseh vetrov. Tu ne poznamo medsebojnega prijateljstva ali prijaznega občevanja, temveč vsakdo dela in živi za-se ter se ne briga za nikogar. Kolikor sem videl, zamró vsi dobri čuti v človeku, ako dalje časa ostane tukaj. Pa kakšni ljudje so to! Dočim so pri nas ljudje

veseli in zgovorni, krepki in zdravi, so tu resni in osorni, v obraz upadli in začrneli, tako da so prav odurni. Pa bodi dovolj o tem.

Tu ne namerjam dolgo ostati, ampak, ko si še prislužim kaj denarja, pojdem drugam, morda ni povsod tako, kakor je tukaj.

Kadar mi pišete (želim, da bi mi kmalu), pišite, kaj je novega doma. Kako se godi Vam, kako na Samovcu? Jako sem radoveden. (Sedaj sledi v pismu nekaj drugih podrobnostij, katerih nam ni treba objavljati).

Še jedenkrat Vas pozdravljam. Z Bogom!

Vaš zvesti sin

Lovro.

Ker dandanes ni več navada, da bi se povesti pisale v pismih, ne objavljamo drugih pisem med materjo in sinom. Dovolj je, da povem, da sta si dopisovala pogosto. Lovro je vse zvedel, kar se je zgodilo v domovini, a tudi materi je vse natančno poročal. Zaslužil je precej, a onega, radi česar je šel na tuje, ni pozabil, vsaj mati je sodila tako iz njegovih pisem, ker v vsakem pismu je natančno izpraševal o življenju na Samovcu. In ko mu je mati nekoč pisala, da gre na Samovcu vse rakovo pot, da mlada žena hira, da starega Samovčana tarejo skrbi radi nesrečne hčere, jokal je Lovro, — vsaj tako je sam pozneje pripovedoval.

Mati ni lagala, ko je pisala, da tarejo starega Samovčana skrbi. Kako bi ga pa tudi ne, ko je videl, da je vse narobe! Komaj je preteklo pol leta, kar je dal gospodarstvo iz rok, a že v tem kratkem času se je preobrnilo vse na slabše; videl je stari Samovčan, da v malo letih ne bode njegova hči več gospodinjala na lepem Samovcu. Mladi mož je bil razuzdan pijanec in strasten

igralec. Po cele dni in noči ga ni bilo domov, popival je po zloglasnih gostilnah in igral z najbolj zvitimi igralci. Doto, ki jo je prinesel seboj na Samovec, usušili so mu kmalu, a to ni spame-tovalo strastnega igralca. Ker ni imel denarja, prodajal je žito, in ko je tudi to pognal, prodajal je iz hleva glavo za glavo. Starega je to silno jezilo in peklo. On se je trudil, da si je zaredil mnogo živine; potil se je pri delu, da je pridelal žito: a človek, ki za vse to ni mignil ni jedenkrat z roko, prodaja sedaj in denar zapravlja. Seveda pomagati si ni mogel nič, ker je bil dal gospodarstvo popolnoma iz rok. Lepa beseda ni storila nič, grda pa še manj.

Stari Samovčan in njegov zet sta se bila že nekaterikrat sporekla. Prejšnji gospodar je hotel še vedno tu pa tam ukazovati po svoje, a Dominko je izprva godrnjal, pozneje pa se ustavljal kar naravnost.

»Kdo je gospodar!« zakričal je nad starim možem, ako mu je ta kaj rekel. Ako se je pa posel ravnal po ukazu starega Samovčana, zapovedal je Dominko za nalašč prav narobe. Tako je bila v hiši mnogokrat velika zmešnjava.

Kajpada je to Samovčana jako peklo. Prej je bil navajen ukazovati doma in drugodi, a sedaj je videl, kako majhna je njegova veljava. A najhujše je še le prišlo.

Bilo je na sv. Gregorja dan, ki je prvi pomladnji god naših kmetov. Sneg je bil že pred dobrim tednom skopnel, in razori so se bili uprav osušili za oratev in sejatev. Solnce je sijalo že pomladnje. Stari je stal na vrtu in je gledal doli v dolino, kjer so pridnejši kmetje orali za oves in ječmen. Druga leta, ko je še sam gospodaril, bilo je na Samovcu vsako delo prej storjeno, kot v dolini, a letos še orodje ni bilo

popravljen in niti za jedne vile gnoja na nobeni njivi. Premišljal je, ali bi sam začel orati, ali bi čakal, da se zanikarni zet spravi na delo.

Ko tako stoji, premišlja in se ozira, vidi, da prihajajo po bregu trije možakarji. Ker so mu oči že oslabele, ni jih takoj spoznal; počasu jih razloči. Svojega ljubeznivega zeta spozna najprej po negotovi hoji, in ko so prišli še malo bliže, spozna po visokem glasu suhega in dolgega mešetarja Noseta. Tretji mu je bil neznan. Ker je bil mešetar v družbi, vedel je stari Samovčan takoj, da pojde zopet nekaj iz hleva. Pred kakimi štirinajstimi dnevi je prodal mladi gospodar zadnje letos pitane prešiče, in danes zopet prodaja. »Moj Bog! moj Bog! kam pridemo?« vzdihoval je stari, ko se je obrnil ter šel proti hiši. »Prodaja in prodaja žito in živino, a nima denarja niti za posle, niti za sol. Kaj sem jaz mislil, kam sem gledal takrat, ko mi ga je oče ponujal za zeta! Prinesel je seboj denar, a komu je pokazal kak krajcar? Nikomur, vse je napravil in sedaj bode še to, kar sem jaz s trudom pridobil. Oh! oh!«

Prišleci so šli kar mimo njega; še pozdravil ga ni nobeden. Zet zato ne, ker že dalj časa nista govorila; Nose je bil jezen, ker ga stari Samovčan ni hotel nikdar pri kupčiji; tujec ga pa poznal ni. Šli so v hlev. Radovednost je gnala starega za njimi.

»Te-le vam prodam«, dejal je Dominko in pokazal lep par dveletnih juncev.

Kupcu so bili všeč. Šel je k njima, natančno ja ogledal, pretipal, zmeril, pogledal jima na zobe in na vse, kar je odločilno pri živini. Bil je res lep par. Oba sta bila jednake barve in sicer take, kakoršno zaznamujejo v živinskih listih kot pšenično. Roge sta nosila

lahko ukrivljene, na čelu pa belkasti lisi; ta je imel bolj srčasto, oni pa križasto. V starosti si nista bila mnogo navskriž.

»Koliko ja cenite, prijatelj?« povzame kupec.

»Par je lep in mislim, da 160 gold. ne bode preveč.«

Romarska cerkev na Trsatu.

»160 goldinarjev? moj Bog! ali ne veste nič, koliko velja živina? 160 gold. par telet?« jadicoval je kupec, a videlo se mu je, da mu to jadicovanje ne gre

od srca. Natančneje je ogledal junca, da bi našel pri njih kako napako. Kot izkušen živinski trgovec je takoj vedel, da ima opraviti z neizkušenim živino-

rejem, ki ne vé, koliko velja živina, in gledal je precej, kako bi ga bolj pritisnil, kakor se izražajo kmetje. Pomežiknil je Nosetu, in ta je migljaj takoj razumel.

»Pasja duša, daj sem roko!« dejal je Nose in naglo pograbil Dominka za roko. »Na, pa udari! Sto goldinarjev pa dobiš za-nje, zato, ker si ti.«

»Ej, ne! za sto goldinarjev ju pa ne dam, saj ju nisem ukradel. Za 155 gld. ja vama pa pustim.«

»Dobro se znaš norčevati, duša (Nose je bil strasten dušavec), misliš, da ne vem, koliko živina velja? Ná, še jeden goldinar po vrhu, pa sto, pa udarimo, in za vino bodeš ti plačal.«

»150 goldinarjev dajta, pa ja vzemita v božjem imenu, da ne bodeta rekla, da je mladi Samovčan bolj trd kakor stari.«

»Nisi ne, in dovolj slabo je, ker nisi vsaj tako«, oglašil se je stari Samovčan med vratmi.

»Hočeš 104 gld.? — Daš za 105? — Ako nečeš pa pusti! Daj, saj ti niso na duši zrastle!«

»Pusti, pusti, dokler ne popusti 40 goldinarjev, ne menimo se!« dé kupec in gre mimo starega iz hleva.

Nose stopi k Dominku in mu nekaj hlastno pové na ušesa, zraven pa zamaha z rokama.

»Nu, daj za sto in pet!«

»Ne morem.«

»Ná, sto šest, pa ne krajcarja več!«

»Sto osem in štirideset!«

»Duša, misliš, da denar delava, da bi tako drago plačevala?« dejal je Nose in šel iz hleva za kupcem.

»Nikar jih ne prodajaj! S čim boš pa jeseni in drugo leto vozil!« oglašil se stari Samovčan.

»Kaj vas to briga?«

»Briga me, briga, ti ne smeš prodati juncev, vsaj teh ne; cenil si jih pa tudi 50 goldinarjev premalo.«

»Kaj vam to mari!« zadere se nad njim Dominko.

Kupec in Nose sta se vrnila v hlev.

»Ali jih prodaš?«

»Prodam, da ne bo nekdo mislil, da se ga kaj bojim.«

»Za koliko pa daš?«

»Sto štirideset!«

»Ná sto deset, duša, pa spravi!« dejal je Nose in mu molil denar, ki mu ga je dal kupec.

»Še pet in dvajset priložite, pa gremo pit!«

»Ná-te še pet!« dejal je kupec in je jemal listnico iz notranjega žepa.

»Nikar ne prodajaj juncev za tako slepo ceno!« oglašil se stari Samovčan.

»Molči, osel stari, ako te nihče nič ne vpraša!« zavrne ga Dominko. »Daste sto in trideset?«

»Sto in dvajset ná-te!« reče kupec, ko je videl, da se kupčija bliža k sklepu. Ponujal mu je denar.

»Sedaj, sedaj bodo udarili«, mislil si je Samovčan, »in junčki bodo šli iz hleva in nikdar več jih ne bo nazaj«; osrči se in reče: »Juncev ne bodeš prodal!«

»Zakaj ne za denar, ti stari«, reče Nose.

Dominku zablisnejo oči, zaškrtno z zobmi ter se zadere: »Spravi se mi ven, starec!«

»Jaz pravim, juncev ne bodeš prodajal; potrebuješ jih in denarja menda tudi imaš?«

»Ven, ven!« sikal je Dominko, pograbil ob zid naslonjene vile in jih zavihlil, da bi oplazil starega Samovčana. Kupec jih prestreže, dasi je bilo zanj nevarno, Samovčan pa, videč razdivjanost zetovo, umakne se iz hleva. Kaj takega ni pričakoval od svojega zeta; to ga je pobilo bolj, kakor ves nered. Šel je v hišo. Slišal je še Dominka, ko je kričal:

»Ná-te jih za sto in dvajset! Sedaj ne bode mislil stavec, da ima še kaj oblasti na Samovcu.«

Udarili so na roko, odvezali junca ter ja gnali kar navprek po rebru v dolino, da ni bilo treba delati ovinkov. Zadovoljno se je smejal Nose, ko je zapiral vrata v hlev, ker je vedel, da bode mnogo pijače; vrhu tega bode pa še nekaj lahko prisluženih goldinarjev shranil, da jih o priliki požene.

Stari Samovčan se je tresel od jeze in v obraz je bil ves blede, ko je stopil v hišo. Anica je pri mizi šivala, mati je pa vila prejo, ki so jo napredli po zimi. Vsedel se je k peči na drugo stran. Čez malo časa reče:

»Jej, jej, vse bode šlo, vse: zrno za znom, rep za repom, in ko tega več ne bode, zadolžil se bode in spravil ves Samovec na boben. Kdo bi si bil to mislil?«

»Kaj bodeš tukaj godel nad nama, saj nimáš za kaj!« oglasi se Samovčanka.

»Tiho, stara, da povem, potlej pa le klepetaj! Zopet je nekaj prodal. Ravno sedaj so odgnali.«

»Kaj pa?«

»Junčke!« težko je to izrekel Samovčan; in videlo se mu je, kako mu je hudo za njimi. »Kaj bode, kaj bode?«

»Kaj bode? — Nič! Svet se za to ne bode podrl!«

»Vidiš, da ti nič ne veš, ako tako govoriš. Svet se res ne bode podrl, ali podrl se bode Samovec. S čim bode pa vozil jeseni in drugo leto oral, ko je prodal junce?«

»Bode pa druge kupil, ako bode hotel voziti; jaz mu gotovo ne bodem vozila, ti pa tudi ne.«

»Seveda, ali junčkov vendar ne bode več.«

»Ako ti je pa tako hudo za njimi, ubranil bi mu bil prodati, dokler je bil še čas.«

»Oh, saj sem mu branil, a braniti mu ne grem več, če tudi vse proda.«

»Kaj pa je bilo, da se ti je tako zameril?«

»Ti poslušaj in pomisli, ali sem jaz to zaslužil! Z vilami me je hotel pobiti, in če bi ne bil hitro odšel, ne vem, kaj bi bilo.«

»O, za pet ran božjih!« zajavka stara Samovčanka in spusti klopčič iz rok, da se zatrklja po tleh. »Ubiti te je hotel, ubiti!«

Anici je obstala šivanka v šivu; pogledala je očeta, ki se ji je zasmilil, ko ga je videla vsega zbeganega in pobitega.

»Oh, saj sem ti pravila in pripovedovala! Zakaj pa nisi poslušal«, govorila je žena, ko se je poganjala za klopčičem. »Kaj si pa tako hitel in vil! Branila sem ti jaz, branila se ga je Anica, ali ti si vendar le tega tiščal, kakor da bi nikjer drugega na vsem svetu ne bilo. Slabšega zeta bi gotovo ne bil dobil, ako bi ga bil izbral med cigani.«

»Kdo pa je vedel, da je tak?«

»Ako nisi vedel, moral bi bil kaj pozvedeti. Pa ti si mislil: Borovščakov je, saj je tak; kakor zlata ura in pa denar ima. Vidiš sedaj denar! Doto je zapravil, sedaj bode pa še drugo zaigral in zažrl. Boljši bi bil, boljši — Pečarjev hlapec; ako tudi ni imel krajcarja, pa je bil priden. Sedaj pa imaš, česar si iskal.«

Anica je hvaležno pogledala mater.

»Pa jaz kaj takega vendar nisem zaslužil.«

»Menda si že. Pa kaj bi tarnal za to! Naj zapravlja in prodaja, dokler ima kaj, potem pa, ko vse požene, naj gre še on. Kar imava izgovorjenega iz domačije, ne more nama zapraviti, in živili se bomo že do smrti.«

»Ne rečem, da ne bi mogel živeti, ali povem ti, da bi me bilo sram na stare dni iskati si stanovališča v kaki koči.«

»Oče, očitati vam nečem nič«, reče Anica. »Reš ste vi takrat slabo naredili, ko ste si tega zeta izbrali: hudo in žalost meni, a sebi jezo, skrb in sramoto. Ali bi ne bilo bolje, ako bi bili še dalje sami gospodarili? Posli so delali radi, vi ste tudi še krepki.«

»Slabo, slabo sem naredil. Da bi bil vsaj katerega drugega izbral! Anica, mene sedaj boli in peče, in vest mi pravi, da sem ti storil veliko krivico, ko sem ti izbral takega moža: ali sedaj ti ne morem pomagati, dasi bi rad.« Glas se mu je tresel.

»Zato ne bodite žalostni! Tako je Bog pripustil; potrpite, saj moram tudi jaz trpeti.«

»Trpeti je hudo. Slabše bi ne bilo, ako bi bil prišel sem gori oni Lovro.«

»Morda bolje«, dé tiho Anica in povesi glavo. Solza ji kane na šivanje.

»Bog vé, kako se mu godi? Mislim, da mu je dobro; saj ta zasluži, ker je bil tako priden, delaven in varčen.«

»Sedaj še le veš, kakšen je bil, prej si ga imenoval pa le pritepenca«, reče njegova zakonska polovica.

»Ko bi bil jaz prej to vedel, bil bi storil drugače.«

»Kaj govorimo sedaj to, ko je že prepozno! pomenimo se rajši o čem drugem. V nedeljo sva šli z ono staro s Selišča, Lovretovo materjo, od nauka in vprašala sem jo, kako se mu godi v Ameriki.«

»Kaj je pa dejala?« vpraša jo mož.

»Pravila je, kako se mu dobro godi, in vedno ji pošilja denarja.«

»Ali bode prišel kdaj domov?«

»Seveda bode, pa letos se ga še ne nadeja.«

»Saj pravim, naj pride priden človek, kamor hoče, povsod mu je dobro.«

»Kdo vé, ali se bode potlej oženil, ko pride domov?« govori Samovčanka zatopljena v svoje misli. »Selišče je njegovo, in kupil si bode za denar še njive in krave, pa bode kmet, da malo takih. Sedaj je zemljišče po ceni, in prinesel bode domov denarja. Potem pa, če priženi še kaj dote . . .«

»Bog mu daj srečo! Bolje mu bode, kakor naši Anici!«

»Kako si sedaj dober, pred pol letom pa nisi bil tako.«

»Žena, nikar me ne zbadaj in mi ne očitaj! Saj mene samega dovolj boli in peče, in kaj bi dal, ako bi mogel še popraviti!«

Anica je vstala in šla iz hiše.

»Meni ni za-se, ampak za njo mi je; jaz bi že živel, saj dolgo itak ne bodem, a za njo, za Anico mi je hudo.«

»Pomagaj ji, če ji moreš! Oh, koliko trpi s tem surovežem! Koliko solz je že prejokala!«

»Pomagaj ji Bog, jaz ji ne morem!«

Stari mož se je zamislil, mati je pa ravnala prejo, ki se ji je bila zmešala.

Sedaj bi bil Samovčan hčeri rad pomagal, a bilo je prepozno, in Bog vé, kako bi se bilo vse izšlo, ako ne bi bil nekdo drug posegel vmes in uredil stvari na bolje.

(Konec.)

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

(Konec.)

VII.

Na Samovcu je bilo huje dan za dnevom. Dominko ni maral ni za solze, ni za prošnje svoje žene; delal je, kar je znal: pijančeval in igral je. Delo potemtakem ni nič napredovalo, ker ni bilo pridnega gospodarja, in kar se je podelalo, bilo je le površno. Ni čuda, da se je premalo pridelalo, zlasti ker je pritisnila še slaba letina.

Na Samovcu bi skoro kmalu ne bili imeli kaj jesti. Novi gospodar je prodal staro žito, novega pa ni zrastle zadosti. Denarja tudi ni bilo. Vse je pošlo, da nihče ni vedel, kdaj: dota, skupilo za žito, prešiči in živina. Trebalo je žita za kruh, a denarja ni bilo. Posli so zahtevali obleko in obuvalo, ker je bila že zima prišla v deželo in božič se je bližal: takrat dobivajo letno plačo, kateri je niso dobili že poprej. Dominko je peljal v Ljubljano dva debela prešiča in ja prodal; kupil je za denar koruze, usnja in še nekaj drugih potrebščin, a to še ni bilo dosti. Poslom je bilo treba plače, izposoditi si pa ni mogel nikjer. Prišlo je novo leto in posli so povsod obirali Dominka, pa ga tudi tirjali, naj jim plača. Na sv. treh kraljev dan ga je tirjal hlapec pri cerkvi. To ga je pogrelo. »Čakaj, vrag: jutri ti vržem tiste krajcarje v zobe, pa na Samovec se mi več ne prikaži!« dejal je Dominko sam pri sebi. »Jutri je semenj na Krki pri sv. Kozmi in Damjanu, tje ženem voli, da plačam hlapce in dekle.«

Drugo jutro se odpravi v semenj. Ona mu ni nič branila; mislila si je: »Čim

prej poproda vse, tem prej bode konec takega življenja. Če grem tudi prosit, huje ne bode.« Dominko ogrne suknjo, vzame palico in gre v hlev. Hlapec mu odveže voli in jih izpelje iz hleva. Potem jih požene z dvora po kolovozni poti na cesto. Hud mraz je pritiskal. Solnce je mrklo sijalo skozi meglo, ivje se je delalo celó po obleki, laseh, obrvih in trepalnicah. Vrane so vzletavale s poti in sedale na oledenelo drevje. Na cesti je došlo Dominka še več drugih kmetov. Nekateri so gnali na prodaj, drugi pa so šli kupovat.

Semenj na Krki je bil dober, in Dominko je prav lahko prodal voli. Nekaj goldinarjev bi bil sicer lahko več dobil za-nje, a ker se je bal, da bi mu ne ostali, dal jih je prvemu kupcu, ki je vprašal za-nje.

Popoldne se je vračal domov. Pridružili so se mu Jesenovec iz Hoste, Močilar s Kališča, Kozar z Brda in Zidarček iz Kuzmanke. To so bile štiri osebe, nikjer priljubljene, ki so imele vedno denar, pa si ga niso niti prislužile, niti drugače pridobile pošteno. Vsi štirje so bili zviti igralci, ki so obrali Dominka že za marsikak goldinarček. Zabavajoč se z različnimi pogovori dospejo v Robovje. Dominko je hotel naravnost domov, a pregovorili so ga, da je šel z njimi k Brankovčanu na kupico vina. Pili so ga in pili toliko časa, da je Dominko pozabil na dom.

Zvečer izvleče Močilar iz žepa zamazane karte za igro ter jih položi pred Dominka: »Ná, pa prvi mešaj!«

»Ne igram nocoj«, dé Dominko ter porine karte sosedu.

»Pa sami igravimo!« reče Jesenovec, vzame karte in jih zmeša.

Igrali so sami. Bili so že navajeni Dominka in so vedeli, da se ne bode premagoval dolgo, da ne bi igral.

Nekaj časa Dominko gleda igranje. Podobice so ga vlekale na-se z vso silo. »Pa še meni děli!« dé onemu, ki jih je prav tedaj delil.

»Tako je prav, kaj bi samo gledal! Nocoj bodeš imel še srečo s toliko denarjem«, pravi Zidarček.

Igrali so. Dominko je parkrat dobil, ali po naključju ali po sreči, ni vedel. To ga je ujunačilo, da je igral še srčneje. Časih je še dobil, največkrat je pa izgubil. Čez nekaj ur je zmenjal poslednji desetak. Spomnil se je hlapca, spomnil se je drugih potreb; voli je prodal, denar pa zaigral. Kje bode sedaj še dobil denarja? Nikjer ne, ako ne nocoj. Igral je dalje.

»Stoj, ti goljufaš!« zavpije Kozar ter prime Dominka za roko.

»Jaz goljufam — jaz?«

»Da, ti, ravnokar sem te videl!«

»Mirujta, saj ni nič, igravimo naprej!« dejali so drugi in igrali so zopet mirno naprej. Kozar je ostro opazoval Dominka. Ko je hotel zopet napačno igrati, plane Kozar kvišku, zažene mu karte v obraz, počí ga po glavi ter zavpije: »Goljuf!« Dominko škrtne z zobmi, pograbi steklenico z vinom ter jo zapodi Kozarju v glavo. Skočita skupaj, oni trije pa vmes. Krčmar prihiti, da bi jih umiril. Ker drugače ne more, upihne luč, kar je večkrat pomagalo. Toda tukaj je bil boj prevroč, bili in rovali so se naprej, miriti jih pa ni hotel nikdo, ker se je vsak bal za-se. Kmalu pa jeden zaječi bridko: »Joj, zabodel me je! Pomagajte!« Mahoma poneha

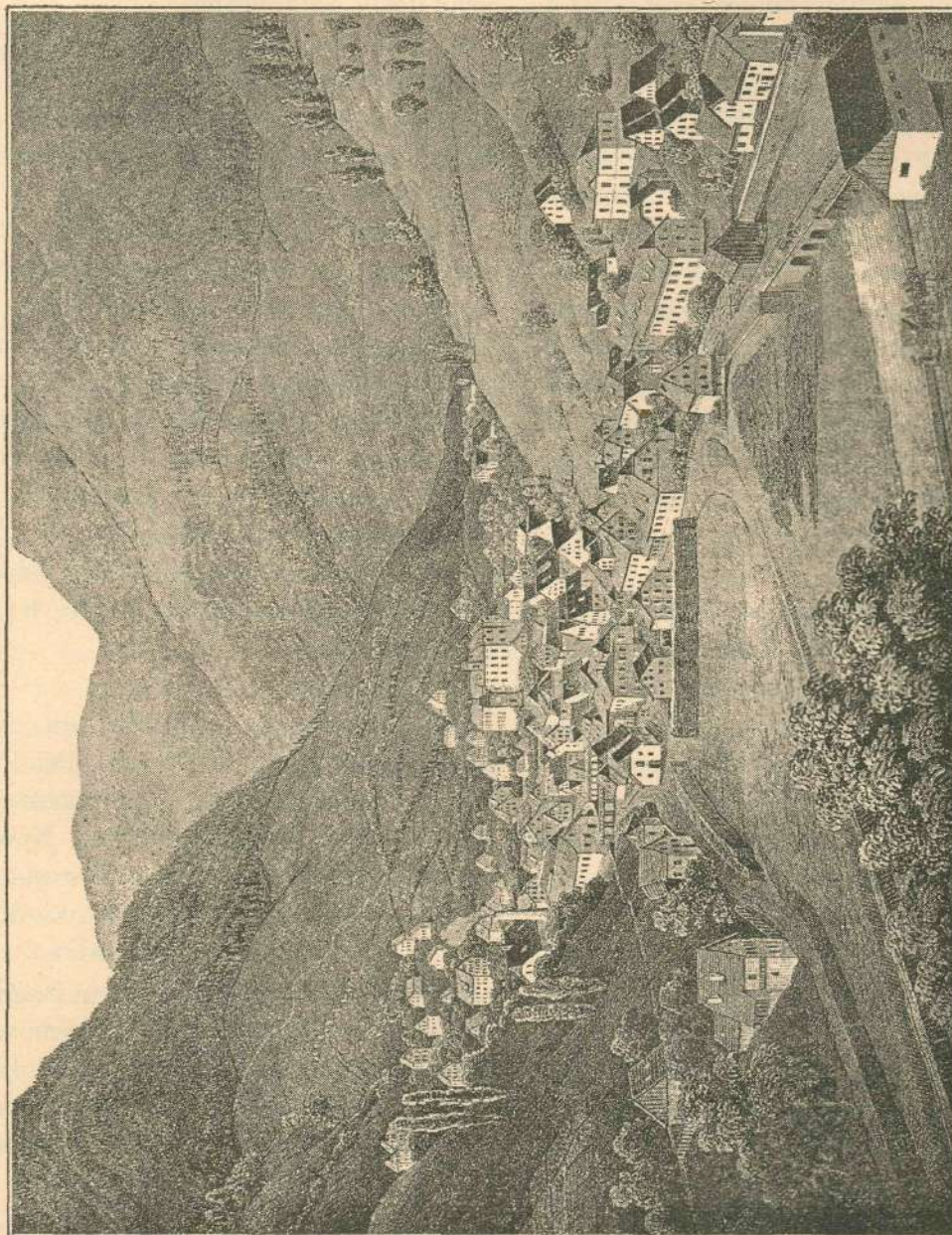
grozno rovanje, le proti vratom se zapodé igralci kot temne pošasti, med tem ko oni še parkrat zaječi in zakličé z zadušenim glasom na pomaganje. Potem pa je bilo, kakor bi se nekaj neukretno zvrnilo po tleh.

»Luč, luč!« kliče oštir in ropoče z nogami in rokami. Naposled naredé luč in posvetijo. O, groza! Mož je ležal vznak, nož mu je še tičal v prsih, kri je vrela na tla, iz ust pa so mu tiščale grde pene. Ko mu posvetijo v obraz, spoznajo mladega Samovčana. »Brž, brž jeden na Samovec po ženo in po starega, drugi pa po duhovnika! Morebiti še živi«, kričal je Brankovčan in begal sem in tje. Težko je bilo pripraviti hlapca, da je tekel na Samovec; po gospoda pa je šel bližnji sosed.

Prva je prišla žena. V naglici se je slabo oblekla in prihitela s hriba vsa prestrašena. Bil je vendar njen mož. Nekaj časa pozneje pride Samovčan. »Saj ni tako hudo, kakor vpijejo«, mislil si je; »kak pijanec ga je prašnil, da ne more iti domov.« A tega ni bil pričakoval, kar je zagledal v gostilni; smilil se mu je, čeprav ga prej ni mogel videti. Domača položita ranjenca na posteljo, ker je bil še živ. Nož pa mu pusté v prsih, da bi mu kri hitro ne odtekla, in da bi videle priče, kako je bil zaboden, in mogle povedati, ko bi pozvedovala gosposka. Zmeda je bila zaradi strahú tolika, da nihče ni mislil na zdravnika. Še le, ko pride za dobre pol ure duhovnik, ukaže, naj gredó takoj po zdravnika. Ranjencu pa moči sam z ženo vred glavo s kisom, da bi se zavedel. Res pogleda kmalu. Mašnik migne ljudem, naj odidejo, on pa ostane malo časa sam pri nesrečnem možu. Ta ni mogel govoriti, v prsih ga je grozno peklo, v grlo je silila kri, ker so bila pluća zadeta. Le težko ga je

nekoliko izpovedal skrbni duhovnik, potem poklical ljudi in ga mazilil s sv. poslednjim oljem. Zaužiti ni mogel ranjenec ničesar.

Tu potegne jeden izmed prišlih kmetov nož iz rane. Kri je bruhnila s silo, in dasi so jo hoteli ustaviti, ni se jim posrečilo. Grozno je hropel Dominko

Idrija okoli leta 1850.
Po litografovani sliki.

in mahal še z rokami okrog sebe. Kmalu pa se umiri obnemogel. Po kratkem smrtnem boju premine.

Žena je jokala za možem zlasti zaradi takšne smrti. Še Samovčanu se je smilil in bridko je jokal stari mož.

Prenesli so ga v mrtvašnico, in drugi dan je prišla sodna komisija pregledat umorjenca. Pokopali so ga, orožniki so pa kmalu dobili in prignali one štiri malopridneže, ki so ž njim igrali, v zapor.

Na Samovcu je zopet gospodaril stari Samovčan. Sedaj je še le videl, koliko se je predrugačilo, odkar je bil dal iz rok gospodarstvo. Ni bilo ne žita, ne živine, ne orodja. Prikladal je svoj denar, da je kupil najpotrebnejše reči; vesel ga je dal, ko je vedel, da ga ne bode več zapravljajal neskrbni zet.

Ana je bila precej pobita; nagla moževa smrt jo je pretresla, in tudi zaradi spodobnosti se je vèdla resnobno. Vendar je bilo v obče živahneje in veseleje na Samovcu. Posli so delali pridneje, in spomladi so na Samovcu zopet prvi vsejali, kot prejšnja leta. Samovčan je kupil tudi voli in ž njimi oral. Ani pa se je polagoma vračalo tudi vešelje. V mladosti se pozdravi marsikaka rana. Seveda tako cvetoča, kot je bila nekdanj, ni bila več; mnogo je bila pretrpela v tem kratkem času.

Iz materinega pisma je zvedel Lovro, kaj se je zgodilo na Samovcu. Takoj je bil pripravljen, da se vrne v domovino. Pisal je materi, da pride kmalu domov: kako vesela je bila starka!

Spomin na Samovčanovo hčer se je v Lovretu oglasil močneje. Kdo bi se temu čudil! Mnogokrat se trudimo, da bi kaj pozabili, a v istini vendar ne pozabimo. Tako tudi Lovro. Kaj bi storil sedaj? Vleklo ga je domov, zlasti, ker se je naveličal Amerike do grla. In doma? »Zgòdi se, kar je prav!« misli si Lovro in odpotuje v Evropo; med vožnjo pa misli ves čas na Selišče, kjer je bilo nekdanj tako prijazno, in na Samovec — ta nepozabni Samovec!

V torek pred tiho nedeljo že objame svojo mater. Dobra žena ni mogla govoriti od veselja. Objemala je sina in se jokala. Lovro pa se je radoval matere in domačije tem bolj, čim prijazneje se je napovedovala pomlad. Bilo mu

je, kakor bi se tudi njemu pomlajalo srce. A drugi so rekli, da se je postaral v Ameriki. In res mu je bila koža orjavela in brada zrastla. Bil je že bolj mož.

V nedeljo popoldne je gredoč k Pečarju došel Samovčana.

»Dober dan, oče!« pozdravi moža Lovro in mu pomoli roko.

»O, Lovro, kaj si ti?« začudi se starec ter mu veselo stisne desnico.

»Kdaj si pa prišel domov?«

»Ta teden, v torek.«

»Pa zakaj te ni bilo še nič k nam?«

»Ej oče, saj veste, kako je bilo!«

»Lej ga, lej, kako si čuden! Pozabiva to, pozabiva! Pa kako si se premenil! Skoro bi te ne bil poznal. Samo glas me je spomnil tebe.«

»Oče, postarali ste se, postarali!«

»E, kaj bi se ne! Kdor tako živi, ta se stara. Pa kaj bi ti to sedaj pripovedoval, saj se zmenimo drugóč. Kam pa greš sedaj?«

»K Pečarju.«

»Pojdi z menoj, da te še oni dve vidita; vem, da bodeta veseli. Pri Pečarju se pa oglasi, ko pojdeš nazaj.«

Lovro si ni dal dvakrat reči. Korakala sta po stezici, Lovretu dobro znani. Veselo ga je pozdravila Samovčanka, tako, in tudi še bolj, mlada vdova.

Kaj bi še nadalje pravil! Saj ni moglo drugače biti. Samovec je potreboval delavnega gospodarja in ga tudi dobil. — Po letu, ko je bilo opravljeno véliko delo, bilo je na Samovcu zopet ženitovanje, veselo za ženina in nevesto.

In kdor pride sedaj na Samovec, vidi vse v najlepšem redu, kar priča o dobrem gospodarju. Stari Samovčan je tega vesel in se rad poigra z mladima vnukoma, malim Lovrom in še manjšo Anico. Zeta ne more prehvaliti. Na Samovcu je sedaj zopet doma veselje.

